

4.4.2016.
Jm

09.02.2016.

1326/1 -

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ

УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА

ПРИМЕДБА

доц. др Небојше Шулетића

на извештај Комисије за припрему реферата о кандидатима пријављеним на конкурс и предлагање кандидата за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века

После увида у извештај *Комисије за припрему реферата о кандидатима пријављеним на конкурс и предлагање кандидата за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века* (даље: Комисија), коју чине:

1. Проф. др НИКОЛА САМАРЦИЋ, редовни професор Универзитета у Београду,
2. Проф. др ЕМА МИЉКОВИЋ, редовни професор Универзитета у Нишу, и
3. Проф. др ВЛАДАН ГАВРИЛОВИЋ, редовни професор Универзитета у Новом Саду,

и после увида у садржај научних радова кандидата који су се пријавили на конкурс:

1. Проф. др АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ, ванредни професор Универзитета у Београду, и
2. Др МАРИЈА КОЦИЋ, научна сарадница запослена на пројекту Министарства на науку и просвету Републике Србије „Модернизација западног Балкана“ (ев. број 177009), који под руководством проф. др Николе Самарцића реализује Филозофски факултет у Београду,

сматрамо својом дужношћу, да у складу с чланом 143. Статута Универзитета у Београду – Филозофског факултета (даље: ФФ), Одељењу за историју и Изборном већу ФФ (даље: ИВ) предочимо своје стручно мишљење о садржају извештаја и предлогу Комисије:

1. Сматрамо да Комисија није на објективан начин оценила научни и наставни рад кандидата који су се пријавили на конкурс, као ни њихова стручна знања и способност за испуњавање наставних обавеза на ФФ.
2. Сматрамо да би усвајање предлога Комисије да „др Марија Коцић буде изабрана у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века“, било противно интересима Катедре за Општу историју новог века, Одељења за историју, ФФ, студената основних, мастер и докторских академских студија историје на ФФ, свих домаћих и страних сарадника ФФ, и напослетку – кандидаткиње др Марије Коцић.
3. Саглашавајући се с оценом Комисије да оба кандидата испуњавају формалне услове за избор у звање ванредног професора (под условом да је др М. Коцић заиста одржала јавно предавање у складу с чланом 128. Статута ФФ), сматрамо да само проф. др А. Фотић има довољно стручних знања и педагошког искуства, који су неопходни за испуњавање наставних обавеза на ФФ.
4. Имајући у виду бројне процедуралне пропусте у вези с конкурсом (да предлог Комисије није потекао с Већа надлежне катедре, да конкурс није био расписан у разумном и Статутом предвиђеном року, да је група наставника с Одељења за историју више пута упозоравала чланове ИВ на различите облике кршења права на рад проф. др А. Фотића пре расписивања конкурса, да је иста група наставника упозоравала ИВ да би због лоших колегијалних односа на Катедри за општу историју новог века избор предложене Комисије могао да утиче на регуларност конкурса, да је предлог чланова Комисије на ИВ прихваћен у нерегуларним условима уз кршење Пословника о раду ИВ приликом бројања гласова), сматрамо да би прихватање овако необјективно састављеног извештаја могло да нанесе моралну и материјалну штету нашем факултету.

У даљем тексту наведене закључке ћемо детаљније образложити и поткрепити их одговарајућим аргументима. Предлажемо члановима Комисије, да проуче наше добронамерне примедбе и аргументацију, и да у складу с новим информацијама које им овом приликом предочавамо поново размотре конкурсни материјал и оцене које су изнели у своје извештају.

Уколико чланови Комисије остану при оценама које су изнели у извештају, предлагемо Одељењу за историју да размотри могућност именовања друге – објективне и компетентне Комисије.

*

Ради боље прегледности, садржај образложења поделили смо на два дела.

У првом делу образложења (под насловом: „О извештају Комисије“) изложићемо и објаснити разлоге због којих сматрамо да је извештај Комисије необјективан и непотпун.

У другом делу образложења (под насловом: „О неквалификованости др Марије Коцић за испуњавање наставних обавеза на Одељењу за историју ФФ“) изложићемо и објаснити разлоге због којих сматрамо да стручна знања др Марије Коцић не одговарају стандардима научног и наставног рада на ФФ. Други део образложења поделили смо на четири мање целине, које носе следеће наслове:

1. Др Марија Коцић **не влада научним стилем изражавања** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
2. Др Марија Коцић **не познаје стручну терминологију и наставно-научне садржаје из уже научне области за коју се бира** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
3. Др Марија Коцић **нема искуства у научноистраживачком раду** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
4. Др Марија Коцић **не влада методологијом израде научног рада** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ.

Члановима Одељења за историју и ИВ посебну пажњу скрећемо на други део образложења („О неквалификованости др Марије Коцић“), јер смо мишљења да примедбе и аргументи које овде износимо илуструју и један проблем, чије штетне последице превазилазе значај овог конкурса. Ради се о крупним пропустима у вођењу научне политике на Одељењу за историју. Сматрамо да су ови пропусти до данас видно нарушили научни углед Одељења за историју и нашег факултета, а сада почињу да угрожавају и процес извођења наставе на свим нивоима студија. Одсуство критеријума за вредновање научног квалитета чланака који се објављују

у одељенском часопису *Београдски историјски гласник* (и низу других домаћих часописа и часописа који се публикују у земљама у окружењу), чињеница да се примљени текстови пре објављивања не шаљу на лектуру, као и немарно писање стручних рецензија, не само да обесмишљавају научни и менторски рад на нашем факултету, већ и угрожавају каријере млађих научника који нису у потпуности овладали методологијом израде научног рада. Др М. Коцић је за последње четири године публиковала три монографије и око 20 чланака. У овим текстовима не само да није изнела ниједну значајну, раније непознату историјску чињеницу или закључак, већ је и садржај својих радова презентовала на начин којим је нарушила и свој, и научни углед нашег факултета. Сматрамо да претежни део одговорности за ову последицу професионалног немара чланова наше научне заједнице сnose ментори и наставници др М. Коцић, стручни рецензенти њених радова и уредници часописа у којима је кандидаткиња публиковала своје радове.

О ИЗВЕШТАЈУ КОМИСИЈЕ

Резултате научног, односно уметничког и истраживачког рада кандидата који су се пријавили на конкурс Комисија је оценила на следећи начин:

ДР АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ	ДР МАРИЈА КОЦИЋ
„Већина радова које је проф. др Александар Фотић поднео на конкурс за ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века преузета је из његове монографије <i>Света Гора и Хиландар</i> објављене 2000, настале из докторске дисертације <i>Турска и Хиландар у XVI и XVII веку</i> . Након последњег избора у исто звање није обрадио ниједну тему која би се односила иначе широко постављену научну област Општа историја новог века, тиме пре свега одговарајући на потребе наставе на свим нивоима студија. Његове теме се претежно односе на малу и изловану српску монашку заједницу на Светој гори и њене односе са османским властима. Значај таквих истраживања у контексту опште историје је занемарљив. Приметно је одсуство разумевања историјске динамике, нарочито из домена економске, демографске, политичке, дипломатске или социјалне историје.“	„Марија Коцић није до сада бирања у научно наставна звања. Комисија је закључила да она испуњава минималне услове за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века на основу Правилника из 2008. године. Статут Филозофског факултета Универзитета у Београду, члан 126, став два, предвиђа да "у звање наставника може бити изабрано лице које испуњава услове прописане Законом о високом образовању, односно ближе услове утврђене Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду, а у складу са препорукама Националног савета за високо образовање". Применом овог става, тј. "Критеријума за стицање звања наставника на Универзитету у Београду" (26.1.2015), комисија је утврдила да кандидат др Марија Коцић испуњава све услове за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века.“

ПРИМЕДБА НА ОЦЕНУ КАНДИДАТА ПРОФ. ДР А. ФОТИЋА:

Сматрамо да су и начин на који су анализирани радови проф. др А. Фотића и оцена коју су о његовом научном и истраживачком раду изнели чланови Комисије у целости неприхватљиви. Најнепријатније је управо то што у извештају не препознајемо искрену намеру чланова комисије да информишу ИВ о резултатима научног рада пријављених кандидата, већ жељу да јавно омаловаже проф. др А. Фотића и његов допринос историјској науци. Наше је мишљење да су чланови комисије ову намеру најјасније исказали у последњој реченици, у којој нетачно и без навођења било каквог аргумента тврде, да је у радовима проф. др А. Фотића приметно „одсуство разумевања историјске динамике, нарочито из домена економске, демографске, политичке, дипломатске или социјалне историје“.

Необјективност чланова Комисије и фаворизовање кандидата др М. Коцић, ми препознајемо скоро на свакој страници овог извештаја. Док анализи радова проф. др А. Фотића приступају с малициозном ситничавошћу, не жалећи ни времена ни труда да у њима трагају за истим или сличним реченицама, анализа радова др М. Коцић углавном се своди на стилско дотеривање реченица из кандидаткињиних текстова. Притом су чланови Комисије у више наврата преузимали и материјалне грешке, које је кандидаткиња наводила у својим радовима, показујући на тај начин – свесно или несвесно – суштинско непознавање научних садржаја, којима се кандидаткиња бавила у својим истраживањима. Због свести о тежини коју има ова наша констатација, били смо приморани да уложимо додатни напор и направимо критички приказ чланка др М. Коцић „Venetia. Città Nobilissima“. Овај приказ приложен је у другом делу нашег образложења и он у целости илуструје тврдње које смо управо изнели.

Необјективност чланова Комисије препознајемо и у чињеници, да се они ниједном речју нису осврнули на најважнији квалитет научног рада проф. др А. Фотића. Тако су у анализи чланка „The Introduction of Coffee and Tobacco“ пропустили да напомену, да је угледни османиста и професор Универзитета Харвард – **Цемал Кафадар** (Cemal Kafadar) у изради недавно објављеног чланка „Evliya Çelebi in Dalmatia: an Ottoman Traveler's Encounters with the Arts of the Franks“ (објављен у зборнику: Alina Payne (ed.), *Dalmatia and the Mediterranean: Portable Archaeology and the Poetics of Influence*, Leiden – Boston : Brill 2014) користио овај рад проф. др А. Фотића. Иако ова чињеница на први поглед не мора да изгледа битно, за објективну оцену научног рада др А. Фотића она има велики значај, јер указује на квалитет, који би могао да има пресудну улогу приликом опредељивања чланова ИВ за једног од двоје пријављених кандидата. Наиме, проф. др А. Фотић **један је од угледнијих српских историчара у светској научној заједници**, а по цитираности научних радова у иностранству успешнији је од многих колега који су запослени на универзитетима у Београду, Нишу и Новом Саду – укључујући и сва три члана Комисије. Због тога оцењујемо као апсурдне тврдње чланова Комисије, да др А. Фотић „након последњег избора у исто звање није обрадио ниједну тему која би се односила на иначе широко постављену научну област Општа историја новог века, тиме пре свега одговарајући на потребе наставе на

свим нивоима студија“, да се његове теме „претежно односе на малу и изоловану српску монашку заједницу на Светој гори и њене односе с османским властима“, а нарочито да је „значај таквих истраживања у контексту опште историје“ – занемарљив. Да су се чланови Комисије осврнули на радове које је проф. др А. Фотић објавио пре последњег унапређења, чланови ИВ могли би да сазнају, да је само чланак „The Official Explanations for the Confiscation and Sale of Monasteries (Churches) and Their Estates at the Time of Selim II” (*Turcica* XXVI (1994), 33–54), до сада цитиран више од 80 пута у научним радовима најеминентнијих светских историчара.

Сматрамо да су чланови Комисије на овај начин оштетили кандидата проф. др А. Фотића, јер нису одговорили на одредбу из члана 142. Статута ФФ, која предвиђа да извештај треба да садржи „преглед и мишљење о досадашњем научном и стручном раду сваког пријављеног кандидата“, без временских условљавања и ограничења. Сматрамо да је Комисија требало да се осврне и на радове, које је проф. др А. Фотић објавио пре последњег избора у звање, јер су они једнако релевантни за процену научних квалитета и избор једног од предложених кандидата.

Да је Комисија тако поступила, члановима ИВ било би јасно, да проф. др А. Фотић својим досадашњим научним радом не само да одговара „на потребе наставе“ у „широко постављеној научној области Општа историја новог века“ на нашем факултету, већ да то чини и на угледним факултетима у свету. Његов чланак “Belgrade: A Muslim and Non-Muslim Cultural Centre (16th–17th C.)” (објављен у зборнику: *Provincial Elites in the Ottoman Empire. Halcyon Days in Crete V. A Symposium Held in Rethymno 10–12 January 2003*, ed. A. Anastasopoulos, Rethymno: Crete University Press 2005, 51–75), најпризнатији светски научници нису користили само приликом израде студија, већ и као обавезну литературу на својим универзитетским курсевима.

Тако је проф. др **Лесли Пирс** (Leslie Peirce), угледна америчка османисткиња и ауторка монографија *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (Oxford University Press, 1993) и *Morality Tales: Law and Gender in the Ottoman Court of Aintab* (University of California Press, 2003), уврстила овај чланак

у обавезну литературу за курс „The Ottoman Empire in Europe, 1350–1750“, који је држала студентима историје на Универзитету у Њујорку 2013. године (Видети везе: <http://history.as.nyu.edu/docs/IO/29242/OttomanempireinEuropesyllabus.pdf> и <http://history.fas.nyu.edu/object/lesliepeirce>). Колико је нама познато, професорка Л. Пирс је користила овај чланак на још најмање три курса.

Овај чланак и друге радове проф. др А. Фотића користили су као обавезну литературу на универзитетским курсевима и други еминентни светски научници, од којих ћемо овом приликом поменути само неколико имена: проф. др **Колин Хејвуд** (Colin Heywood) и проф. др **Хит Лаури** (Heath Lowry) на Универзитету Принстон у Њу Џерсију (САД), проф. др **Габор Агоштон** (Gabor Agoston) на Универзитету Џорџтаун у Вашингтону (САД), проф. др **Џон Александер** (John Alexander) на Универзитету Аристотел у Солуну (Грчка), проф. др **Илиас Коловос** (Ilias Kolovos) на Критском универзитету у Ретимну (Грчка), доц. др **Гулчин Тунали** (Gülçin Tunalı) на Универзитету Меденијет у Истанбулу (Турска), проф. др **Росица Градева**, на Америчком универзитету у Благоевграду (Бугарска), проф. др **Христо Матанов** на Софијском универзитету „Св. Климент Охридски“ у Софији (Бугарска), проф. др **Драго Роксандић** и проф. др **Ненад Моачанин** на Универзитету у Загребу (Хрватска).

Слични подаци о радовима др М. Коцић нису нам познати.

Необјективност чланова Комисије препознајемо и у избегавању да се наведу неки други подаци, који иду у прилог проф. др А. Фотићу. На пример, подаци о чланству кандидата у стручним организацијама, телима и редакцијама часописа, који такође сведоче о томе да и домаћа и светска научна заједница уважава научни рад проф. др А. Фотића. Премда се на обрасцу за састављање извештаја од Комисије не захтева да наводи ове податке, члан 142. Статута ФФ предвиђа, да „Извештај комисије садржи“, између осталог и „оцену о учешћу“ кандидата „у стручним организацијама и другим делатностима од значаја за развој научне области и Факултета“. Посебно желимо да истакнемо, да је *Комисија за припрему реферата о кандидатима пријављеним на конкурс и предлагање кандидата за избор у звање доцента за ужу научну област Општа историја новог века*, чији је члан такође био проф. др Никола Самарцић, у

извештају који је недавно (25. фебруара 2016) поднела ИВ, ове податке наводила за нашег колегу и тадашњег кандидата – доц. др Хариса Дајча.

Пошто сматрамо да би и ови подаци могли да буду од користи члановима ИВ приликом избора бољег од двају кандидата, напоменућемо овом приликом да је проф. др А. Фотић тренутно члан стручне организације *Comité International d'Etudes Pré-Ottomanes et Ottomanes (CIEPO)* (од 2002) и члан Управног директората исте организације (од 2008). Члан је Извршног одбора *International Association for Ottoman Social and Economic History (IAOSEH)* (од 2005). Од 1999. године је члан *Хиландарског одбора САНУ*, а од 2011. члан редакционог одбора *Хиландарског зборника САНУ*. Од 2006. године је члан Уређивачког одбора *Годишњака града Београда*, од 2011. године члан Међународног уредничког већа часописа *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*. Од 2012. године члан је уредништва *Зборника Матице српске за историју*. Учествоје као аутор у једном од најзначајнијих светских енциклопедијских подухвата: *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden – Boston: Brill, 2007 –.

Слични подаци за кандидаткињу др М. Коцић нису нам познати.

ПРИМЕДБА НА ОЦЕНУ КАНДИДАТКИЊЕ ДР М. КОЦИЋ:

Комисија у наведеној рубрики **није изнела оцену** о резултатима научног и истраживачког рада др Марије Коцић, већ констатације које нису у вези с насловом рубрике. Овај пропуст чланови Комисије су донекле надоместили једном реченицом из „Закључка“:

„Табеларни прикази и анализа њених радова упућују на следеће: да је изузетно вредна и продуктивна, да разуме важне и сложене историјске процесе у раздобљу од 16. до краја 18. века, да радове заснива претежно на необјављеној архивској грађи (на италијанском, енглеском и француском), да је савладала палеографију, херуистику и историјску синтезу.“

С обзиром да су наше примедбе на оцену научног рада др М. Коцић бројне и да су захтевале подробну аргументацију, изнели смо их у другом делу образложења. Ипак, у жељи да чланове Одељења за историју и ИВ мотивишемо да прочитају до

краја ово неубичајено дуго образложење, приказаћемо на овом месту неколико детаља из радова др М. Коцић који јасно показују: да границе њене марљивости нису на нивоу који се очекује од наставника ФФ, да она није савладала помоћне историјске науке, хеуристику, па чак ни неке од основних садржаја курса *Увод у историјске студије* (овај курс слушају студенти прве године основних студија историје), да не познаје основне изворе и литературу за теме које истражује, да не познаје садржаје научних радова које наводи у напоменама, као и да не уме да користи доступне електронске ресурсе на нивоу који се очекује од студената друге године основних студије историје. Намерно помињемо студенте **друге године основних студија историје**, јер Комисија у овом извештају износи препоруку ИВ да би др М. Коцић њима требало да осмишљава наставне садржаје, преноси своја знања, оцењује писане радове и указује на грешке.

*

Да бисмо своја запажања јасније представили и члановима ИВ који се не баве историографским радом, одлучили смо да као први доказ за наведене тврдње представимо садржај четирију страница из књиге др М. Коцић *Венеција и хајдуци у доба Морејског рата* (видети слике 1, 2, 3 и 5). Према речима чланова Комисије у питању је докторска дисертација, коју је др М. Коцић израдила „на основу проучавања грађе Државног Архива у Венецији, Државног (Хисторијског) архива у Дубровнику и Државног архива Аустрије у Бечу (подв. Н.Ш.)“. Чланови Комисије даље тврде, да је израдом ове докторске дисертације др Коцић потврдила „своје умеће коришћења архивских извора на италијанском језику насталих крајем 17. века, и завидно познавање литературе о овој проблематици“, а напослетку наводе и мишљење једног од рецензената монографије, који оцењује да се овде ради о „критично-аналитичкој елаборацији сложене и захтевне социо-историјске теме“ и о „информативном делу“ написаном читким стилем, те да ће ово дело „засигурно привући занимање не само српских и хрватских историчара и стручњака у друштвеним и хуманистичким наукама, већ и шире културне јавности у регији.“

Буде ли ово дело заиста привукло пажњу јавности, већ на другом листу јавност ће пронаћи коректан опис слике која се налази на предњој корици. Ради се, према

речима ауторке, о слици Аксентија Мировића „Бајо Пивљанин убија Турчина“ из 1871. године. Др М. Коцић коректно наводи да се слика данас налази у Народном музеју у Београду и да има инвентарски број 326, а потом се овој установи захваљује следећим речима:

„Захваљујемо Народном музеју у Београду на подршци да Мировићеву репродукцију уља на платну можемо користити на корицама књиге.“

После предговора чији је аутор проф. др Никола Самарцић, др М. Коцић наводи списак скраћеница (вид. Сliku 1). Правописне грешке овом приликом не желимо да коментаришемо, јер нису од великог значаја за нашу аргументацију, али бисмо желели да скренемо пажњу члановима ИВ на ауторкино објашњење скраћеница „boh.“ и „HHStA“. О њима ће бити више речи у другом делу образложења („О неквалификованости др Марије Коцић“). Сада бисмо само напоменули да се у досадашњој научној каријери нисмо срели са сличним примером навођења назива ове архивске установе.

Важније су нам следеће две странице из ове монографије, на којима ауторка прилаже „Попис илустрација и карата“ (Сlike 2 и 3).

СКРАЋЕНИЦЕ	
Архив САНУ	– Архив Српске Академије Науке и Уметности
ASV	– Archivio di Stato di Venezia
boh.	– bohum
b.	– band
HHStA	– K.u.K HAUS-HOF und Staats Archiv, Wien
JAZU	– Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umjetnosti
САН	– Српска Академија Наука
СКА	– Српска Краљевска Академија
СКЗ	– Српска Књижевна Задруга
DAD	– Državni arhiv u Dubrovniku
HAZU	– Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti

Слика 1. Списак скраћеница у монографији др М. Коцић *Венеција и хајдуци*

ПОПИС ИЛУСТРАЦИЈА И КАРАТА

Слика 1; Стојан Јанковић (непознати аутор) преузето из: <i>Историја Српског народа</i> (1993): Београд: СКЗ, III/1	44
Слика 2; Иноћентије XI, преузето из: <u>Wikipedia</u> (одредница: Pope Innocent XI)	66
Слика 3; Папски грб; <u>предузето из: von Bressler und Ascenburg, Ferdinand Ludwig</u> (1720): <i>Li sovrani del Mondo. Opera, che dà notizia della Genealogia delle loro Famiglie, dell' ampiezza, e governo de' loro Stati, della loro Religione, Entrate, Forze, Titoli, pretensioni, arme con l' Origine storica de' pezzi, e quarti che le compongono, e del Luogo della loro residenza</i> , tom. I-IV. In Venezia: Per Sebastian Coleti, e Gio. Malachin, Vol. III	67
Слика 4; Ђанбатиста Брустојан (1712-1796), <i>Il doge di Venezia riceve gli Ambasciatori</i> [илетачки дужд прима амбасадоре], Museo Correr, Venezia преузето са сајта: http://www.lombardiabeniculturali.it	69
Слика 5; Котор средином XIX века, преузето из: Paton, Andrew Archibald (1849): <i>Highlands and Islands of the Adriatic, including Dalmatia, Croatia, and Austrian Empire</i> , vol. I-II. London: Chapman and Hall, 186 Strand, vol. I.	84
Слика 6; Јавно суђење на тргу у Перасту, XVIII век, непознати аутор, преузето из: <u>Milošević, Milošević</u> (2003): <i>Pomorski trgovci, ratnici i meceni. Studije o Boki Kotorskoj XV – XIX stoljeća</i> . Beograd-Podgorica.	95
Слика 7; Насловна страна дела <u>Симплицијана</u> Бизозерија <i>La Sagra Lega</i> , штампаног у Милану 1690, преузето из: <u>Bizozeri, Simpliciano</u> (1690): <i>La Sagra Lega contro la potenza Ottomana. Successi delle armi Imperiali...Con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti dall' anno 1683. sino al fine del 1689</i> . In Milano: Nella Regia ducale Corte	101
Слика 8; Грб Венеције, преузето из: von Bressler und Aschenburg 1720, t. III.	105
Карта 1; Дубровник 1819, аутор Владимир <u>Боневскиј</u> , оригинал у: <u>Музеј у Санкт Петербургу</u>	133

Слика 2. „Попис слика и илустрација“ у монографији др М. Коцић *Венеција и хајдуци* (први део)

- Слика 9; Део евиденције робља Трипо Браћена, оригинал у: Archivio di Stato di Venezia, Provveditore da Terra e da mar, fil. 666, копија власништво приватног архива породице Самарџић ... 198
- Слика 10; Напад брзе пиратске фусте на капетана Ивана Буровића 1703. године, оригинал у: Музејска збирка Gospe od Škrpjela, Perast 205
- Слика 11; Борба Ђура Бана са пиратима 1716. године, оригинал у: Музејској збирци Gospe od Škrpjela, Perast. 210
- Слика 12; Болета издата у тршћанској луци 18. октобра 1738. од стране *Provisores sanitatis*. Оригинални докуменат, преузет са сајта: <http://digilander.libero.it/Trieste.Storia/ANNALI.1700.index.html> 218
- Слика 13; Опсада Новог 1687, оригинал у: de Rossi, Gio: Giacomo (1687): *Teatro della guerra contro il Turco*, Roma 257
- Слика 14; Распоред млетачке војске око Новог, оригинал у: Државном архиву у Бечу (K.u.K HAUS-HOF und Staats Archiv, Wien), копија власништво приватног архива породице Самарџић ... 263
- Слика 15; Насловна страна књиге Камила Контаринија *Istoriја della Guerra di Leopoldo Primo*, објављена у Венецији 1710. у два тома, преузето из: Contarini, Camilo (1710): *Istoria della Guerra di Leopoldo Primo Imperadore e di Principi Collegati contro il Turco. Dall' Anno 1683. sino alla Pace I-II*. In Venezia: Apresso Michele Hertz, e Antonio Bortoli 277
- Слика 16; Франческо Морозини, преузето из: Rossi, Domenico (1686): *Successi dell' armi Venete in Levante, nella campagna 1685, Sotto la prudente condotta del Capitan Generale da Mar Francesco Morosini*. Venetia: Presso Stefano Curti 293
- Слика 17; Александар VIII, преузето из: Platina, Bartholomeo (1765): *Storia delle vite de' Pontefici fina a Clemente XIII*. In Venezia: Presso Domenico Ferrarin, Vol. IV 300
- Слика 18; Ван Батиста Брустолан „*Solenne Sereñissimi Principis Convivium*“ (бакропез, настао између 1730. и 1796), преузето са сајта: <http://www.lombardiabeniculturali.it> 340
- Слика 19; Крвни умир, скица, уље на дрвету, 16 x 23 cm, аутор Паја Јовановић (1889), оригинал у: Народни музеј у Београду, Београд, инв. бр. 114. 355
- Слика 20; Црногорци долазе у Котор да тргују, средина XIX века, преузето из: Paton 1849, Vol. I 396

Слика 3. „Попис слика и илустрација“ у монографији др М. Коцић *Венеција и хајдуци* (други део)

17. Bakrorez na ljubljanskem zdravstvenem potnem listu
 Iz l. 1739.
 Iz zbirke A. Gabra.

Слика 4. Илустрација из чланка др Милка Коса „Pečat in grb mesta Ljubljane“. На слици је приказан је детаљ са здравствене потврде, коју је др М. Коцић препознала као „болету“ издату у тршћанској луци (*Zbornik za umetnostno zgodovino* 19, Ljubljana 1943, 38–50)

опису слика 3, 4, 6, 7 и карте 1 подвукли смо неколико словних и правописних грешака (Ascenburg – Aschenburg; Брустолан – Брустолон; Милошевић – Милош; Симплиђијана – Симпличана; Боневскиј – Боневски). Подвлачење у опису Сlike 5 смо начинили због тога што у наслову књиге између речи „and“ и „Austrian Empire“ недостаје текст „the Southern Provinces of the“. Друго подвлачење у опису карте 1 начинили смо због тога што нам се чинило да је бесмислено наводити да се предмет налази у „Музеју у Санкт Петербургу“ без јаснијег одређења о томе који је музеј у питању. Друго подвлачење у опису слике 7 направили смо због тога што сматрамо бесмисленим да се наглашава како је насловна страница преузета из књиге чији је она саставни део (то се понавља и у опису слике 15). Проналажење других грешака и нелогичности (има их још на приложеним страницама) препуштамо члановима Одељења за историју и ИВ, а ми ћемо се сада посветити анализи наших Слика 4 и 5, чији садржај показује у којој се мери др М. Коцић немарно односи према изворима које користи, да њихов одабир врши не држећи се било каквог научног принципа, као и да недовољно познаје литературу за теме које истражује.

Из „Пописа слика и илустрација“ у монографији др М. Коцић *Венеција и хајдуци* може се приметити да је ауторка у оквиру илустративног материјала приложила само два писана документа – Сlike 9 и 12. Будући да је то тако, могло би се претпоставити да је реч о двама историјским изворима, који су по нечему важнији од осталих. Др М. Коцић савесно саопштава како се документ који приказује као Сliku 9 налази у Државном архиву у Венецији, а да је „оригинални докуменат“ приказан на Слици 12 преузела с веб-сајта <http://digilander.libero.it>. Међутим, др М. Коцић не сматра да је важно да нагласи како „Дигилендер“ није научни портал, као ни то да веб-страница „Trieste.Storia/ANNALI.1700.index.html“ садржи научно-популарну, аматерски сачињену хронологију тршћанске историје. Веза коју је др М. Коцић навела у својој монографији више није активна, али се документ који она презентује у својој „критично-аналитичкој елаборацији сложене и захтевне социо-историјске теме“ тренутно може видети на вези: <http://triestestoria.altervista.org/annali/1700.html>. Занемаримо сада метод којим је др М. Коцић дошла до овог „важног“ документа и погледајмо како је она разумела његов садржај. Др М. Коцић ову слику прилаже у трећем делу своје монографије

(под насловом: „Уређење хајдучког покрета“) у поглављу под насловом „Режим на граници: санитарне мере и хајдучија“ (стр. 214–222). Италијанску реч „bolletta“ у овом поглављу наводи само на једном месту – на страници на којој се налази и слика документа преузетог с портала „Дигилендер“. Садржај пасуса је следећи:

„Деловање санитарне службе било је у блиској вези и са протоком трговачке робе, која је по прописима морала једно време да одлежи карантин. Страх од куге терао је власти да ригорозније наступе, захтевајући да роба допремана бродовима, посебно уколико је потицала из крајева за које се сумњало да су заражени кугом, обавезно одлежи извесно време у карантину. Тиме је уједно вршена контрола над кријумчарењем (*contraband*). Сва легално допремана или отпремана роба морала је поседовати пропусницу (*bolletta*) која је потврђивала да је у њој наведена роба истовремено прошла санитарну и трговачку контролу.“ (Подв. Н.Ш)

(М. Коцић, *Венеција и хајдуци*, 218.)

Међутим, нити се у приложеном документу с „Дигилендера“ ради о трговачкој роби, нити је документ издат у октобру, нити се то догодило у тршћанској луци. Није требало „савладати палеографију“ да би се прочитао текст одштампан капиталом – „PROVISORES SANITATIS – **LABACENSIS**“, или реченица – „Actum **Labaci**, die 18. **7bre** Anno 1738“. Реч је заправо о једној врсти путне исправе, коју је фрањевачком монаху Пашкалу (вероватно Терзићу) из Церника у Славонији 18. **септембра** 1738. године издала здравствена служба у **Љубљани**. Будући да је 1738. године у Срему и Бачкој избила епидемија куге, која се наредне године проширила и на Славонију, ова здравствена потврда је била неопходна монаху Пашкалу, да би могао да настави започето путовање.

Овакву грешку др М. Коцић вероватно не би начинила да слику није преузела с веб-странице која је посвећена хронологији историје Трста или да је у довољној мери познавала литературу о куги у Венецији и Хабзбуршкој монархији, будући да је поменута путна исправа у литератури више пута описивана. Као доказ ове тврдње прилажемо једну страницу из чланка словеначког историчара др Милка Коса, који је давне 1943. године у чланку „Pečat in grb mesta Ljubljane“ описао бакрорез с поменуте „болете“ (Слика 4).

Материјалне грешке и несмислени искази главно су обележје наратива у свим радовима др М. Коцић и јасан показатељ њене елементарне методолошке необучености. Чак и у овом преопширном образложењу ми немамо довољно простора да представимо све најупечатљивије примере из њених монографија који илуструју ово наше запажање. Када бисмо приказивали монографију *Оријентализација материјалне културе на Балкану: Османски период XV - XIX век* (Београд : Hesperiaedi и **Филозофски факултет** (подв. Н.Ш) 2010), приказ бисмо вероватно започели запажањем, да књига на предњој корици и насловној страници има правописну грешку, будући да су римски бројеви који означавају векове раздвојени цртицом уместо цртом. После тога бисмо, као и у претходном случају, скренули пажњу читаоцима на ауторкине изразе захвалности установама које су јој уступиле илустративни материјал за опрему књиге (Слика 6).

Посебно захваљујемо на илустрацијама и уступљеном материјалу Музеју *Topkapı Sarayı* у Истамбулу (Минијатура из *Hünername* – Султанска врата и прво двориште; Минијатура из XVIII века – гозба султана Ахмеда III). Наше велико хвала Етнографском музеју у Београду на уступљеним фотографијама из наше прошлости (Варошанка из Сарајева; Пафта из XIX века, Ниш; Почелица из XIX века, Ниш; Накит за оврљину из XVIII-XIX века, Херцеговина; Наушнице из XVIII века, Зајечар; Наушнице из XIX века, Сарајево; Накит за груди из XIX века, Косово; Муслиманска девојка, Сарајево; Девојчица из Призрена; Ђока Џеваировић; Православне девојке, Сарајево; Муслиманка увијсна у ферецу; Припадница богатијег слоја, XIX век).

Слика 6. Изрази захвалности др М. Коцић на четвртој страници монографије *Оријентализација материјалне културе на Балкану*

После тога бисмо приказали листу наслова и поднаслова, који су наведени у „Садржају“ (стр. 5–8). Сматрамо да би после увида у овај репрезентативни део монографије *Оријентализација материјалне културе на Балкану*, сваком члану Одељења за историју и ИВ требало да буде јасно, да ниједан од рецензената који су више пута исписивали своје име испод похвалних речи о овој књизи, није ни погледао рукопис пре његовог објављивања. Препоручујемо члановима Одељења за историју и ИВ да пажљиво прочитају овај „Садржај“ (Слике 7–10).

САДРЖАЈ

УВОД.....	9
Шта је османски Балкан?.....	10
Оријентализација – или превладавање једне цивилизације	11
Балканска насеља – перспективе једног истраживања	14
Привреда – творац материјалне културе	17
Оријентална култура у свакодневној манифестацији	19

Први део

БАЛКАНСКА НАСЕЉА У ЛЕВАНТСКОМ РУХУ

1. ТИПОЛОГИЈА НАСЕЉА – АДМИНИСТРАТИВНА ПОДЕЛА ..	27
2. ТРАДИЦИОНАЛНА ПОДЕЛА ОРИЈЕНТАЛНОГ ГРАДА	34
Чаршија и пазар – економске регије османског града.....	34
Трговачка архитектура	37
Махале – стамбене четврти	40
Верско-социјална архитектура стамбених четврти.....	44
3. УЛОГА ОСМАНСКЕ ДРЖАВЕ У НАСТАНКУ И	
ОРИЈЕНТАЛИЗАЦИЈИ НАСЕЉА НА БАЛКАНУ.....	47
Настанак градова у првом периоду османске	
владавине (XIV–XV век).....	48
Султанске џамије – главни индикатор почетка	
оријентализације у класичном добу	51
Муафијет као подстицај оријентализације.....	56
Државна грађевинска служба – <i>hassa mimarlar ocağı</i>	58
Регионализација стилова – <u>растакање архитектонских</u>	
<u>форми класичне државе</u>	63
Државна иницијатива у оријентализацији балканског села	
– путеви продора оријенталних мотива на село	66
Физиономија села	68
4. ВАКУФИ И ОРИЈЕНТАЛИЗАЦИЈА	73
Велики вакуфи	75
Привредни подстрек вакуфа – основна подлога градске	
економије класичног доба	80
Уз вакуф се могло поново увакуфити – пракса XVII века	89
Вакуф и село – подстрек за насељавање и оријентализацију..	93

Слика 7. Садржај монографије др М. Коцић *Оријентализација материјалне културе на Балкану* (стр. 5)

5. ИСЛАМИЗАЦИЈА	97
Исламизација – уска веза са оријентализацијом града	99
Исламизација и село	103
Планина – граница исламизације	109
Ритмика исламизације	113
<u>Измењени Балкан – вера која је определила једно постојање</u>	118
6. УРБАНИЗАЦИЈА	123
Чиниоци урбанизације	125
Урбанизација у XVII веку	127
Нова градска елита – одраз урбаног развоја	130
Социјална стратификација града у доба трансформације државе	133
Урбанизација у XVIII веку или прекинути континуитет	136
Османско грађанство	140
Може ли се установити модел урбанизације Балкана у османском периоду?	145

Други део
ЧАРШИЈА – ГЛАВНИ ПУТ ПРОДОРА
ОРИЈЕНТАЛНИХ ЕЛЕМЕНАТА
НА БАЛКАН

1. ЕСНАФИ ОСНОВНА ПОЛУГА РАЗВОЈА ОРИЈЕНТАЛНЕ ЧАРШИЈЕ – ФОРМИРАЊЕ, РАЗВОЈ И ЛИМИТИ	151
2. СТВАРАЊЕ ОРИЈЕНТАЛНЕ ЧАРШИЈЕ – ПРИМЕР БЕОГРАДСКЕ ВАРОШИ	156
3. ОСОБЕНОСТ ЧАРШИЈЕ – РАЗЛИЧИТА ЛИЦА ЈЕДНЕ СВАКОДНЕВИЦЕ	164
Појава и дистрибуција основних животних намирница – снабдевање чаршије	165
Текстилна индустрија и израда одеће	173
Прерада коже и израда обуће и коњске опреме	178
Обрада гвожђа и производња оружја	183
Фино занатство – обрада бакра, сребра и злата	186
Трговина – друга димензија чаршије	191
4. УМЕТНОСТ ЧАРШИЈЕ	195
5. ХРИШЋАНСКО ЗАНАТСТВО У ОРИЈЕНТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ	202

Слика 8. Садржај монографије др М. Коцић *Оријентализација материјалне културе на Балкану* (стр. 6)

6. СЕОСКО ЗАНАТСТВО.....	210
7. НАСТАНАК ДОМАЋЕГ ТРГОВАЧКОГ СЛОЈА	
— РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА РАЗМЕНЕ И ОРИЈЕНТАЛИЗАЦИЈА.....	217
Градско тржиште – трговина за себе	220
Јачање домаћег трговачког слоја.....	222
Трговина и ширење оријенталне културе – пример одевања..	224
Потискивање Дубровчана – епилог развоја домаће трговине ..	226
Трговина која је привлачила	228
Регионализација економије – цена политичке сепарације.....	229
Табле са илустрацијама.....	233

Трећи део
ОРИЈЕНТАЛИЗАЦИЈА СВАКОДНЕВИЦЕ
– ПРОДОР ОРИЈЕНТАЛИХ ЕЛЕМЕНАТА
У ДОМАЋИНСТВО

1. КУЛТУРА СТАНОВАЊА.....	241
Терминологија стана	242
Кућа на Балкану у XVI и почетком XVII века	245
Османска кућа.....	249
Статистика у служби доказивања	256
Сеоска кућа – продор источних утицаја.....	262
Куће муслиманског сеоског становништва	263
Хришћанска сеоска кућа.....	267
Куле и оцаи.....	273
1.1. ЕНТЕРИЈЕР	276
Ентеријер градске куће – османски стил.....	277
Удобан сан – повољност мањине	280
Неопходан луксуз – простирке	282
Напредак или луксуз	287
Намештај у сеоској кући	289
2. КУЛТУРА ИСХРАНЕ.....	293
Исхрана у столетним трендовима	294
Начин исхране.....	298
Пиринач – намирница богатих	302
Хлеб – различите свакодневице Балкана.....	306
Нова јела.....	310
Зачини – луксуз дубоког џепа.....	315

Слика 9. Садржај монографије др М. Коцић *Оријентализација материјалне културе на Балкану* (стр. 7)

Слатка јела у горким временима	317
2.1. НОВА ПИЋА ЗА НОВИ УКУС	322
2.2. ПОСУЂЕ – НОВИ МОДЕЛИ	330
Османска керамика – градска керамика једног турског шехера	332
Бакарно посуђе	336
3. УЖИВАЊЕ И ПОРОК – КАФА И ДУВАН	340
Кафа – ширење нових обичаја	341
Кафане – нова димензија „друштвеног”	346
Ни храна ни луксуз – дуван	353
4. ОДЕВАЊЕ – ОД ТРАДИЦИЈЕ ДО МОДЕ	360
Османски стил одевања	361
<u>Прохибиција ради одбране културног идентитета</u> <u>муслимана или визуелна доминација ислама</u>	373
Одећа хришћана – оријенталне компоненте	378
4.1. НАКИТ – ПРОПРАТНИ ДЕО ОДЕВАЊА	385
<u>Оријентализација на продукцији накита</u>	385
Накит у XVI веку – луксуз намењен најбогатијима	387
Врхунац левантске културе и њен накит	389
Кићење као одраз друштвеног угледа	391
Хришћански народни накит – симбиоза старог и новог	393
ЗАКЉУЧАК	397
ПРИЛОЗИ	405
SUMMARY	412
СКРАЋЕНИЦЕ	414
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	415
О АУТОРУ	431

Слика 10. Садржај монографије др М. Коцић *Оријентализација материјалне културе на Балкану* (стр. 8)

Нагласили бисмо да се приликом подвлачења појединих наслова и поднаслова нисмо руководили било каквим системом, већ смо настојали да истакнемо само неколицину детаља који су нам привукли највећу пажњу.

У даљем тексту навешћемо девет пасуса или почетних делова пасуса из књиге *Оријентализација материјалне културе на Балкану*, помоћу којих ћемо провести чланове Одељења за историју и ИВ кроз целу монографију. Избор смо вршили само међу пасусима којима је ауторка отвараала целине текста означене насловима или поднасловима. Сматрали смо да ћемо на тај начин лакше уверити чланове Одељења за историју и ИВ, да је цела монографија својеврстан колаж сачињен од много десетина једнако нетачних, несмислених и ненаучних исказа.

Из првог дела монографије, под насловом „Балканска насеља у левантском руху“, издвајамо следећа три пасуса:

„У преиндустријском друштву свака производња представљала је његову индустрију. Изворна значења овог термина – рад, делатност, спретност,¹⁵ само олакшавају његову примену. Везивање великог обима производње и капиталистичког система, спој који се уобличавао на западу Европе, утицао је и на промену значења ове речи. У једном традиционалном преиндустријском друштву производња остваривана кроз еснафе представљала је његову индустрију, или прецизније, његову преиндустрију.“

(„Привреда – творац материјалне културе“, 17)

„По архитектонском концепту градови настали у исламској културној сфери били су састављени од две нераскидиве у својој основи узрочно-последично повезане, целине – чаршије и махале.“

(„Традиционална подела оријенталног града“, 34)

„У Балканско полуострво утапале су се природом одређене целине, које су се кроз историју доказале као области „изоловања и одвајања“, за разлику од „међуцивилизацијског синкретизма“, што је препуштано речним долинама и равницама. Римљанима, Византији, као ни Османлијама, никада није успело да динарским крајевима наметну своју културу, препуштајући његово становништво властитом току наизглед примитивног живота. Велика територија на југу омеђена Проклетијама, а на северу Триглавом у Крањској,³¹⁸ током свих векова писане историје била је ван домета цивилизације, која је превладала балканском равницом. Ово је утицало да становништво највећег дела динарског масива, осим дефинисања посебног људског типа овим епитетом, науци остане готово непознато. У немогућности да се

писаним изворима оправда њихов живот (непостојећим управо из тог разлога што господари равнице нису у довољној мери обраћали пажњу на живот ових горшатака) и њихов етникум остао је предмет понекад исхитрених историјских спекулација.“

(„Планина – граница исламизације“, 109–110)

Из другог дела монографије, под насловом „Чаршија – главни пут продора оријенталних елемената на Балкан“, издвајамо следећа три пасуса:

„Балкан је током XIV и XV века био познат као извозник коже. Узгој домаћих животиња пружио је најбољи предуслов за развој кожарства. Запрежна опрема у феудалном систему ослоњеном на нископродуктиван начин обраде земље вучном снагом, захтевала је израду опреме за што боље експлоатисање ове снаге.“

(„Прерада коже и израда обуће и коњске опреме“, 178)

„Турска племена током XIV и XV века уживала су у властитим уметничким формама развијаним у свим доменима њихове народне културе. У исто време њихов владајући слој задовољавао се тековинама селдучке уметности, која је доминирала просторима Мале Азије. Овакво стање потрајало је све док персијски уплив, који је долазио са Истока појачаним везама у доба које је за ислам било верски обојено, није определио њено даље постојање. Процват османске државе током XVI века, којој се може приписати као неспорна одредница космополитизам, одразио се и на уметничко стваралаштво развијано у њој. Поменуто доба није обележило само стицање нових територија, већ и успон свих видова стваралаштва у држави, која је управо тада стекла класичну форму.“

(„Уметност чаршије“, 195)

„Трговина је од великог значаја и незаобилазан је чинилац у разматрању развоја материјалне културе на османском Балкану. По најужој дефиницији трговина је свака размена робе за робу (у најрудиментарнијем облику позната као трампа, стара колико и цивилизација) или робе за новац, што је довело до појаве различитих трговачких операција. Организована да држави донесе профит, за чији је несметани ток био устројен систем мостова, ханова, каравансараја и безистана, она је најзаслужнија што су тржнице (намерно се инсистира на овом појму) по шехерима редовно биле снабдевене робом из различитих делова света.“

(„Настанак домаћег трговачког слоја – регионализација размене и оријентализација“, 217)

Из трећег дела монографије, под насловом „Оријентализација свакодневице – продор оријенталних елемената у домаћинство“, издвајамо следећа три пасуса:

„Сва друштва одређена као традиционална познавала су пића с различитим процентом алкохола која су њихови припадници уживали у оним тренуцима када им је било потребно опуштање или стално, што је водило у још један порок – алкохолизам. На формирање културе пића у османској свакодневици велики утицај извршио је шеријат са својом рестрикцијом забране вина.“

(„Нова пића за нови укус“, 322)

„Потреба свакодневне припреме obroka утицала је на то да посуђе постане неotuђиви део кућног инвентара. Преовладавање једне над другом врстом кухињских посуда последица је многих чинилаца. У њиховом распону најбоље се може препознати не само социјални статус поседника већ и традиција која је била одређена начином живота у некој области. На Балкану османске епохе може се уочити паралелно коегзистирање старих и нових форми. Пратити овај развој значи пратити развој чаршије која их је стварала.“

(„Посуђе – нови модели“, 330)

„Велики успех кафе и дувана у османској свакодневној култури, којој су успели лако да се наметну, приписивао се различитим узроцима. Готово непрестано потенцирање западњака на лењости као главној особини Турака не би се могло више узети здраво за готово. И кафа и дукан пристигли су истим путем на запад Старог континента, где су изазвали исту поаму као и на Истоку. И код једних и код других прво су прихваћени као лек. За кафу и дукан се у почетку сматрало да јачају здравље и спречавају појаву неких болести. Њихово „лековито својство“ убрзо се преобразило у прохибицију најгоре врсте спровођену уз директан султанов надзор.“

(„Уживање и порок – кафа и дукан“, 340)

Сматрамо да наведеним подацима није потребно образложење, јер и без тога јасно сведоче да монографија није смела да буде објављена у овом облику, а нарочито да није смела да носи име ФФ на својим корицама. Ипак, према речима др М. Коцић, монографија је „објављена захваљујући подршци Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије и Секретаријата за културу Града Београда“. Рецензенти монографије били су проф. др Никола Самарцић, проф. др Дарко Танасковић и др Недељко Радосављевић, а на првој страници је наведен и податак да је „одлуком Комисије за капиталне издавачке пројекте Секретаријата за културу Града Београда“, монографија проглашена за „капитално издавачко дело

у области науке“. Чланови Комисије су ову књигу описали најлепшим речима, процењујући да се ради о монографији из категорије М41 (истакнута монографија националног значаја).

*

Резултате кандидата у обезбеђивању научно-наставног подмлатка, Комисија је оценила на следећи начин:

ДР АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ	ДР МАРИЈА КОЦИЋ
<p>„Др Александар Фотић је ментор на докторским студијама докторантима Огњену Крешићу и Александру Јаковљевићу, чије су докторске дисертације пријављене (у току). Поред тога, учествовао је у комисији за избор у звање асистента Милоша Павловића, Филозофски факултет, Нови Сад и комисији за избор у звање доцента Милоша Ковића, Филозофски факултет, Београд, као и Review letter in support of promotion of dr Rossitsa Gradeva from Associate Professor to Proffessor, American University of Bulgaria, Blagoevgrad.“</p>	<p>„Комисија је на основу достављене документације утврдила да је др Коцић била ангажована као:</p> <p>1) председавајућа комисије за одбрану докторске дисертације кандидата Хариса Дајча под називом <i>Јонска острва 1774-1815</i>, одбрањене 10. јуна 2015. године на Филозофском факултету у Београду, у којој су узели учешћа и проф. др Јосип Врандечић, Филозофски факултет Свеучилишта у Сплиту, проф. др Милош Јагодић, Филозофски факултет у Београду и проф. др Никола Самарцић, Филозофски факултет у Београду (у својству ментора).</p> <p>2) члан комисије за одбрану докторске дисертације кандидата Владимира Абрамовића под називом <i>Битка код Сланкамена 1691</i>, године одбрањене 20. октобра 2015. године на Филозофском факултету у Београду, у којој су узели учешћа и проф. др Владан Гавриловић, Филозофски факултет у Новом Саду, проф. др Јелена Мргић, Филозофски факултет у Београду и проф. др Никола Самарцић, Филозофски факултет у Београду (у својству ментора).“</p>

ПРИМЕДБА НА ОЦЕНУ КАНДИДАТА ПРОФ. ДР А. ФОТИЋА:

Према упутству, које се налази у „Обрасцу за евидентирање остварених резултата наставника/сарадника који се предлаже за избор у звање ванредног професора“ у овом делу извештаја требало је навести чланства „у комисијама за израду завршног рада на докторским, специјалистичким и мастер академским студијама“ (подв. Н.Ш). Колико је нама познато, проф. др А. Фотић био је у више наврата ментор или члан комисије за оцену и одбрану студентских мастер радова, што у извештају није наведено.

Слични подаци за др М. Коцић нису нам познати.

*

Резултате **педагошког рада** кандидата који су се пријавили на конкурс, Комисија је оценила на следећин начин:

ДР АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ	ДР МАРИЈА КОЦИЋ
„Др Фотић држи неколико курсева на Општој историји новог века на основним, мастер и докторским студијама. Комисији није поднео долаз о свалуацији због чега она нема детаљан увид у овај облик његовог ангажовања.“	„Др Марија Коцић није била до сада ангажована у настави. Она је међутим, по ближим условима за избор у звање одржала 30. маја 2016. године пред члановима комисије и другим присутнима приступно предавање на тему: „Венеција у другој половини XVII века: трансформација привредне и друштвене структуре у измењеним политичким оквирима“. Комисија је предавање позитивно оценила.“

ПРИМЕДБА НА ОЦЕНУ КАНДИДАТА ДР М. КОЦИЋ:

Комисија није навела податке о томе где је и пред којом публиком др М. Коцић одржала приступно предавање. Из извештаја се не види ни то да ли су и на који начин декан ФФ, кандидат или чланови комисије обавестили јавност о заказаном термину приступног предавања. Подносилац ове примедбе није био обавештен о томе. Подсећамо чланове Одељења за историју и ИВ на ставове 5 и 6 члана 128. Статута ФФ у којима пише:

„Уколико кандидат за избор у звања наставника нема педагошког искуства, способност за наставни рад оцењује се на основу квалитета посебног јавног предавања, коме присуствују чланови комисије за припрему извештаја.“ (Став 5)

„Декан одређује термин јавног предавања из става 5. овог члана и обавештава кандидата и чланове комисије за припрему извештаја о термину најкасније седам дана раније.“ (Став 6)

*

Резултате кандидата у **ангажовању у развоју наставе и других делатности високошколске установе**, Комисија је оценила на следећи начин:

ДР АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ	ДР МАРИЈА КОЦИЋ
<p>„У периоду од последњег реизбора др Фотић је (од 2006. до 2012) био члан комисије за постдипломске студије, која је потом преименована у Комисију за докторске студије. Од 2009. до 2012. био је Заменик председника Комисије за докторске студије. Поред тога др Фотић је ангажован (2011-2015) на два научно-истраживачка пројекта: <i>Традиција, иновација и идентитет у византијском свету</i> (бр. 177032), који се реализује на Византинолошком институту САНУ у Београду и <i>Средњовековно наслеђе Балкана: институције и култура</i> (бр. 177003) који се реализује на Балканолошком институту САНУ у Београду: По овом основу др Фотић није ангажован на научно-истраживачким пројектима који се реализују на Филозофском факултету Универзитета у Београду.“</p>	<p>„Др Марија Коцић није била ангажована у настави, али је својим научним ангажманом дала велики допринос реализацији пројекта Модернизација западног Балкана који се реализује на Филозофском факултету у Београду низом расправа и монографија које је у периоду од 2010. до данас објавила.“</p>

ПРИМЕДБА НА ОБЕ ОЦЕНЕ:

Према упутству, које се налази у „Обрасцу за евидентирање остварених резултата наставника/сарадника који се предлаже за избор у звање ванредног професора“ у овом делу извештаја требало је навести „активности кандидата у Већу Катедре и Одељења, ангажовање у радним групама и комисијама Одељења и Факултета, рад у органима Факултета, односно све активности на унапређењу рада Одељења и Факултета“ (подв. Н.Ш).

Већину података које су чланови Комисије навели на овом месту, требало је изнети у рубрици која је у „Обрасцу за евидентирање остварених резултата“ наведена под редним бројем 7 и носи наслов „Руковођење или учешће у научним пројектима“. У упутству за попуњавање рубрике наведено је да се овде бележе „назив пројекта, институција која финансира пројекат, институција која реализује пројекат, трајање пројекта, време ангажовања кандидата на пројекту и да ли кандидат руководи пројектом или учествује у реализацији.“ Сматрамо да је запажање чланова Комисије како „по овом основу др Фотић није ангажован на научно-истраживачким пројектима који се реализују на Филозофском факултету Универзитета у Београду“ не само непотребно наведено у овом извештају, већ је и нетачно. Филозофски факултет у Београду јесте један од **реализатора** свих наведених пројеката Министарства на којима учествује др А. Фотић, али није

носилац њихове реализације, јер руководиоци тих пројеката нису запослени на нашем факултету. Ова грешка је теже схватљива, ако се има у виду да су два од три члана Комисије руководиоци пројеката Министарства (проф. др Никола Самарџић руководи пројектом „Модернизација западног Балкана“ – евиденциони број пројекта 177009, а проф. др Владан Гавриловић пројектом „Војвођански простор у контексту европске историје“ – евиденциони број пројекта 177002).

Мишљења смо да су чланови Комисије обема оценама нанели штету проф. др А. Фотићу, и покушали да релативизују важну чињеницу – да **др М. Коцић нема педагошко искуство.**

*

Закључак Комисије је следећи:

ДР АЛЕКСАНДАР ФОТИЋ	ДР МАРИЈА КОЦИЋ
<p><u>„Комисија закључује да кандидат проф. др Александар Фотић испуњава минималне услове за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века</u> (подв. Н.Ш) уколико би се применио Правилник о ближим условима за избор наставника и сарадника Филозофског факултета у Београду, члан Члан 13: "Услове за избор у више звање кандидат треба да оствари након избора у претходно звање („претходно“, у односу на звање за које се предлаже). Уколико је кандидат више пута биран у исто звање (у више изборних периода), узимају се у обзир резултати остварени од првог избора у то звање, стим да за доцента треба да има најмање два објављена рада, за ванредног професора најмање четири рада, а за редовног професора најмање шест објављених радова у последњих пет година. Уколико се кандидат поново бира у исто звање узимају се у обзир резултати остварени од првог избора у то звање, с тим да за доцента треба да има најмање два објављена рада а за ванредног професора најмање четири рада.</p> <p>Статут Филозофског факултета Универзитета у Београду, члан 126, став два, предвиђа да "у звање наставника може бити изабрано лице које испуњава услове прописане Законом о високом образовању, односно ближе услове утврђене Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду, а у складу са препорукама Националног савета за високо образовање". Применом овог става, тј. "Критеријума за стицање звања наставника на Универзитету у Београду" (26.1.2015), комисија је утврдила да кандидат проф. др Александар Фотић не испуњава минималне услове за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века.</p>	<p>На основу свих радова које је комисија у овом извештају навела, класификовала и анализирала, <u>може се закључити да је др Марија Коцић, научни сарадник Филозофског факултета Универзитета у Београду испунила све услове за избор у ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века</u> (подв. Н.Ш), прописане Законом и подзаконским актима, пре свега Правилницима Универзитета у Београду и Филозофског факултета. Табеларни прикази и анализа њених радова упућују на следеће: да је изузетно вредна и продуктивна, да разуме важне и сложене историјске процесе у раздобљу од 16. до краја 18. века, да радове заснива претежно на необјављеној архивској грађи (на италијанском, енглеском и француском), да је савладала палеографију, херуистику и историјску синтезу.“</p>

После овог закључка, чланови Комисије су свој предлог ИВ формулисали на следећи начин: „Имајући све наведено у виду, предлагемо да др Марија Коцић буде изабрана у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века.“

ПРИМЕДБА НА ОБЕ ОЦЕНЕ И НА ПРЕДЛОГ:

Да бисмо јасније показали колико су чланови комисије били необјективни и пристрасни приликом састављања овог извештаја, и да бисмо поткрепили своје запажање да је Комисија у потпуности занемарила кадровске потребе ФФ које су услов за квалитетну реализацију наставних активности на ФФ, приложили смо у Табели 1 сумарни преглед оцењених елемената досадашњег наставног и научног рада двоје кандидата.

Табела 1. Табеларни приказ оцењених елемената наставног и научног рада кандидата који су се пријавили на конкурс за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа историја новог века (према одредбама о садржају извештаја из члана 142. Статута ФФ Универзитета у Београду)

ПРЕДМЕТ ОЦЕНЕ	Др А. ФОТИЋ	Др М. КОЦИЋ
Преглед досадашњег научног и стручног рада кандидата	Испуњава услов (Непотпун извештај)	Испуњава услов
Мишљење о досадашњем научном и стручном раду кандидата	НЕГАТИВНО	Позитивно
Оцена о ангажовању у развоју наставе и развоју других делатности Факултета и Универзитета	Има	НЕМА
Оцена о резултатима педагошког рада	Има (Непотпун извештај)	НЕМА (Непотпун извештај)
Оцена резултата постигнутих у развоју научно-наставног подмлатка	Има (Непотпун извештај)	Има
Оцена о учешћу у стручним организацијама и другим делатностима од значаја за развој научне области и Факултета	НИЈЕ НАВЕДЕНО (Има)	НИЈЕ НАВЕДЕНО (Није нам познато)
Мишљење о испуњености других услова за рад утврђених законом и општим актима Универзитета и Факултета (учешће на пројектима)	Има	Има
Завршна оцена о испуњености свих услова за избор у звање ванредног професора	Испуњава све услове	Испуњава све услове
ПРЕДЛОГ ЗА ИЗБОР КАНДИДАТА:	Негативан	ПОЗИТИВАН

Из приложене табеле може се уочити да је извештај Комисије непотпун у шест рубрика. У свих шест случајева Комисија је нанела штету кандидату проф. др А. Фотићу, док је у последњем случају угрозила и интересе кандидаткиње др М. Коцић. Да поновимо:

1. У прегледу и оцени досадашњег научног и стручног рада кандидата у целости су занемарени резултати које је проф. др А. Фотић остварио пре последњег избора у звање. Пређутани су подаци који сведоче о великом угледу који проф. др А. Фотић ужива у светској научној заједници. Пређутани су подаци о цитираности његових радова у монографијама и чланцима најеминентнијих светских научника, као и подаци о коришћењу његових научних радова у настави на угледним светским универзитетима. Овакве резултате др М. Коцић до сада није остварила.
2. Комисија није изнела оцену о учешћу проф. др А. Фотића у стручним организацијама и другим делатностима од значаја за развој научне области и Факултета, чиме је нанела штету кандидату.
3. Комисија није изнела оцену о учешћу др М. Коцић у стручним организацијама и другим делатностима од значаја за развој научне области и Факултета, чиме је очито фаворизовала кандидаткињу.
4. Оцењујући резултате постигнуте у развоју научно-наставног подмлатка кандидата проф. др А. Фотића, Комисија није навела све податке који имају значај за избор бољег кандидата.
5. Оцењујући педагошки рад проф. др А. Фотића, Комисија није тражила од надлежне службе оцене студентских евалуација.
6. Оцењујући педагошки рад др М. Коцић, Комисија није дала податке о тачном времену и месту на којем је кандидаткиња одржала посебно јавно предавање. Није се позвала на одговарајући акт декана ФФ, који је према члану 128. Статута ФФ био дужан да одреди термин јавног предавања. Због овог пропуста Комисије, ИВ не може са сигурношћу да зна, да ли др М. Коцић заиста испуњава све услове за избор у звање ванредног професора.

Упркос свему, Комисија је констатовала да оба кандидата испуњавају услове за избор и да др М. Коцић нема педагошко искуство. Ми смо већ указали да низ најеминентнијих светских научника не дели мишљење које су чланови Комисије изнели о резултатима научног рада проф. др А. Фотића. Преостало нам је да изнесемо још неколико аргумената, који сведоче да је Комисија необјективно оценила и научни рад др М. Коцић, као и да она није довољно квалификована за испуњавање наставних обавеза на ФФ.

II

О НЕКВАЛИФИКОВАНОСТИ ДР МАРИЈЕ КОЦИЋ ЗА ИСПУЊАВАЊЕ НАСТАВНИХ ОБАВЕЗА НА ОДЕЉЕЊУ ЗА ИСТОРИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Иако смо у првом делу нашег образложења већ указали на бројне слабости које обележавају научни рад др М. Коцић, свесни смо чињенице да се ни чланови Одељења за историју ни чланови ИВ никада нису налазили у ситуацији да им нека факултетска комисија за избор у једно од највиших наставничких звања, какво је звање ванредног професора, предлаже потпуно неприхватљивог кандидата. Из тог разлога садржина овог дела нашег образложења вероватно ће изгледати једнако неоубичајено, као и његови поднаслови:

1. Др Марија Коцић **не влада научним стилем изражавања** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
2. Др Марија Коцић **не познаје стручну терминологију и наставно-научне садржаје из уже научне области за коју се бира** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
3. Др Марија Коцић **нема искуства у научноистраживачком раду** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ;
4. Др Марија Коцић **не влада методологијом израде научног рада** у мери која је потребна за организацију и квалитетну реализацију наставе на ФФ.

Кроз четири овако насловљене целине настојали смо да члановима Одељења за историју и ИВ укажемо на четири стручна недостатка, који др М. Коцић у овом тренутку онемогућавају да квалитетно реализује наставу на свим нивоима студија историје, а нарочито на мастер и докторским академским студијама. Сматрамо да садржај радова др М. Коцић недвосмислено показује да кандидаткиња није овладала основама научне методологије, због чега не би била у стању да правилно упућује студенте у теоријско-методолошке проблеме и научна и стручна питања, да прати њихове студије и да руководи израдом њихових завршних радова, што према члановима 75. и 92. Статута ФФ спада у основне дужности наставника.

ДР МАРИЈА КОЦИЋ НЕ ВЛАДА НАУЧНИМ СТИЛОМ ИЗРАЖАВАЊА У
МЕРИ КОЈА ЈЕ ПОТРЕБНА ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ И КВАЛИТЕТНУ
РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ НА ФФ

Иако не сматрамо да је савршено познавање правописа и граматичких правила српског језика нужан услов за успешно бављење научним радом – будући да је обичај да научне текстове пре објављивања лекторише стручно лице, мишљења смо да је пожељно да универзитетски наставник познаје свој матерњи језик на нивоу који је значајно виши од нивоа просечног студента основних академских студија. У досадашњем наставном раду учили смо да ова врста знања има утицаја на изградњу и одржавање наставничког ауторитета код студената. Стога сматрамо, да би немар који др М. Коцић испољава у писању својих радова, као и непознавање неких правописних норми, негативно утицали на изградњу њеног наставничког угледа међу студентима, што би се нужно одразило и на углед Одељења за историју и ФФ. Овај потенцијални проблем изгледа много озбиљније, ако се има у виду да др М. Коцић нема педагошко искуство. Као аргументе за ово наше запажање, прилажемо Табеле 2–6, које садрже већи број реченица из објављених научних радова др М. Коцић.

У Табели 2 приказали смо неколико реченица у којима је др М. Коцић неправилно писала реч **провенијенција**, са значењем – *порекло, извор одакле што потиче* (*Речник српскохрватскога књижевног језика V*, Нови Сад 1973, 140).

У Табели 3 приказали смо неколико реченица у којима је др М. Коцић показала непознавање неких **правила о гласовним променама** у српском језику.

У Табелама 4–6 приказали смо неколико реченица у којима је др М. Коцић неправилно користила облике глагола **требати**.

Табела 2. Неколико примера неправилне употребе израза *провијенција* у радовима др М. Коцић

„O ovome svedoči jedan savremeni izvor francuske провијенције , koji se mora uzeti sa dozom rezerve: BRENNER 1739.“	„Engleska i Porta“, 226. (у намени 25)	Radovi	M23
„Deo njegove prepiske objavljen u: KURAT 1953. Ona predstavlja značajan izvor neosmanske провијенције za istoriju Osmanskog Carstva početkom XVIII. veka; SETTON 1991: 420, nap. 77.“	„Engleska i Porta“, 227. (у намени 31)	Radovi	M23
„Града дубровацке провијенције u: Тодић 1950; Поповић 1964.“	„Diplomate“, 69. (у намени 1)	Limes	M51
„Iako su izvori engleske провијенције puni francuskih pokušaja da pomažući osmanske interese prolongiraju sukob, oni ništa ne kazuju o tretmanu diplomata od strane vlasti.“	„Diplomate“, 74	Limes	M51
„То извлачење, организовано фебруара 1715. године, документује грађа британске провијенције , која пружа нове погледе на организацију овог модела игара на срећу у Венецији.“	„Државна лутрија“, 285.	IČ	M51
„U izvorima osmanske провијенције kuga se pominje pod nazivom <i>taun i veba</i> .“	„Kuga u ranomodernom Beogradu“, 153.	AHM	M53
„Događaj koj je shvaćen kao velika šansa hrišćanstvu da se oslobodi osmanske pretnje, jer se u ovom i sličnim tekstovima, posebno italijanske провијенције , „Ottomanesimo“ koristi kao sinonim za muhamedanstvo, objedinjujući u sebi etničku i versku komponentu.“	„Englesko-osmanski odnosi“, 48. (у намени 27)	Prilozi	-
„Izraz koji se često susreće u građi zapadne провијенције , posebno italijanskoj. Nefiram zapravo predstavlja poziv vlasti narodu (muslimanima) da se odazovu odbrani države i vere.“	„Englesko-osmanski odnosi“, 55. (у намени 77)	Prilozi	-
„PRO, SP 97/20, 182 (Carigrad, 15. jul 1691). Istu činjenicu ističu svi savremeni izvori zapadne провијенције .“	„Englesko-osmanski odnosi“, 63. (у намени 129)	Prilozi	-
„Појавивши се у време за које данас не постоји грађа у Архиву Херцег-Новог, историчар је, у циљу расветљавања њихове појаве, приморан да се ослони углавном на изворе дубровачке провијенције како би њихово деловање протумачио у правом светлу.“	„Алага Шабановић“, 151.	Boka	-
„Грађа млетачке провијенције доказује да су Новљани овог пута нудили хајдуцима сваку обуставу непријатељства.“	„Алага Шабановић“, 163.	Boka	-

Табела 3. Неколико примера из радова др М. Коцић који сведоче о ауторкином непознавању правила о гласовним променама у српском језику

„Na ovo ukazuju i statistički podanci koje dobar poznapavaoc istorije Venecije Frederik Lejn iznosi.“	„ <i>Venetia. Città Nobilissima</i> “, 108.	BIG	M51
„То је, такође, један од знакова кризе млетачке дипломатије, настале услед деловања већег броја činioca .“	„Venecija i Engleska“, 147.	BIG	M51
„Након повратка у Венецију важио је за једног од бољих познаваоца прилика у овој држави.“	„Jakobiti u Urbinu“, 12.	VIG	M51
„Међутим, корени јакобитима везују се за „Сјајну Револуцију“ 1688. и бегство Џејмса II у Француску, што је протумачено као његова абдикација.“	„Jakobiti u Urbinu“, 12.	VIG	M51
„U osmanskoj državi nije postojala druga zaštita sem begstva (HAD, Acta SMM, Corr., b. XLV, N° 1834/3, f° 1).“	„Tretman dubrovačkih poklisara“, 219.	GFFNS	M51
„Drugo i poslednje begstvo Čarlsa II iz države 23. decembra 1688. ocenjeno je kao njegovo „političko samoubistvo“, koje su jednako iskoristili Parlament i Vilijem III. ⁸² “	„Englesko-osmanski odnosi“, 56.	Prilozi	-

Табела 4. Примери неправилне употребе глагола *требати* у чланцима др М. Коцић (први део)

„Šarlu Feriolu su iz Francuske stigli skupoceni predmeti, za koje je de la Motrej smatrao da su trebali biti iskorišćeni kao mito osmanskim službenivima i podanicima.“	„Engleska i Porta“, 225.	Radovi	M23
„Hrišćanima u Carigradu i njegovim predgrađima naređeno je da ne napuštaju kuće radi vlastite sigurnosti, osim kada su trebali nabaviti namirnice.“	„Engleska i Porta“, 233.	Radovi	M23
„Kako je dužd istakao u svom odgovoru, pojedine odluke trebale su biti donete brzo, dok je za druge trebalo vremena.“	„Venecija i Engleska“, 145.	BIG	M51
„Veće Pet Mudraca iznelo je pred dužda odluku iz 1626. Prema njoj, svi brodovi sa Zapada koji su u Veneciju ili na njenu teritoriju prevozili toware usoljene ribe i ostalu robu, trebali su da budu izuzeti od plaćanja novih nameta (to se odnosilo i na Zakintos i Kefaloniju).“	„Venecija i Engleska“, 148.	BIG	M51
„Do tada je konzularina uzimana po brodu, ali je prema planu Levantske kompanije, trebala da bude nametnuta na robu.“	„Venecija i Engleska“, 153.	BIG	M51
„Venecija je staklo namenjeno izvozu u Englesku trebala da oslobodi dela poreza.“	„Venecija i Engleska“, 156.	BIG	M51

Табела 5. Примери неправилне употребе глагола *требати* у чланцима др М. Коцић (други део)

„Osmanska vojska trebala je da napadne prebege s njihove teritorije, koji su se sklonili u to selo.“	„Vuk Mandušić“, 76.	BIG	M51
„On je trebao da obezbedi prolaz mletačkoj vojsci, koja je krenula na utvrđenje.“	„Vuk Mandušić“, 78.	BIG	M51
„Oni koji odbju da je polože trebali su biti isldjućeni iz Kompanije.“	„Trgovina Engleske s Levantom“, 143.	BIG	M51
„Pored toga, predstavnici Britanije u njima (konzuli, vice-konzuli) trebali su biti dobro plaćeni i podržani svim potrebnim za račun „nacionalnog boljitka“.	„Britansko-mletački odnosi“, 61.	GFFNS	M51
„Njime je novi mletački bailo Andreja Memo trebao da otputuje za Carigrad.“	„Britansko-mletački odnosi“, 61.	GFFNS	M51
„Identitet osobe sa kojom je vodio poverljiv razgovor Kol ne otkriva, ali sve ukazuje da se radilo o novom ambasadoru Venecije u Britaniji, koji je trebao da krene na put za London septembra te godine (NAL, SP, 99/60: 146r).“	„Britansko-mletački odnosi“, 62.	GFFNS	M51
„Najugledniji pripadnik plemstva (Nobilta) trebao je da bude poslat u Beč da bi s njim ugovorio pravce budućeg delovanja, u okolnostima u kojima su Turci smatrani za najvećeg zajedničkog neprijatelja (NAL, SP, 99/60: 266r).“	„Britansko-mletački odnosi“, 65.	GFFNS	M51
„Senat je doneo odluku o isplati zaostalih plata mornarima, a takođe je predviđeno i da se okupi posada za tri ratna broda, koja su uskoro trebala da isplove iz Venecije.“	„Britansko-mletački odnosi“, 66.	GFFNS	M51
„Pismo o opozivu dostavio je konzulu Hjuu Brotonu, koji je trebao nakon njegovog povrataka u domovinu da brani birtanske interese, uprkos godinama koje su ga pritiskale i gluvoći (NAL, SP, 99/60: 307r).“	„Britansko-mletački odnosi“, 67.	GFFNS	M51
„Sredinom maja Tron je trebao da otputuje za London.“	„Britansko-mletački odnosi“, 67.	GFFNS	M51
„Poklisari su bili spremni da Musaip-pašu daruju s 1.000 talira, od kojih su ćehaji trebali odmah predati 100. Sultaniji su namenili 4 namotaja satena.“	„Tretman dubrovačkih poklisara“, 221.	GFFNS	M51
„Precizno je bila utvrđena visina harača, koji je ova država trebala da plati i lica, kojima su pokloni bili namenjeni.“	„Tretman dubrovačkih poklisara“, 222.	GFFNS	M51
„Mustafa IV koji se spremao na povratak u Jedrene, planirao je sredinom oktobra 1676. povratak u Carigrad, gde je trebala biti proslavljena svadba njegove ćerke i Kara Mustafa-paše, tadašnjeg kajmakama Carigrada (HAD, Acta SMM, Corr., b. XLV, N° 1832/4, f° 2).“	„Tretman dubrovačkih poklisara“, 224.	GFFNS	M51

Табела 6. Примери неправилне употребе глагола *требати* у чланцима др М. Кочић (трећи део)

„Све дипломате требале су бити примљене код новог великог везира.“	„Колебања у односима“, 26.	VIG	M51
„Како се ускоро испоставило чауши с писмима Бечу и Венецији требали су да крену на пут, осим уколико из ових земаља не стигну вести, које би Порту натерале да откаже њихово путовање.“	„Колебања у односима“, 26.	VIG	M51
„Они су требали да се венчају у палати маркиза Онуфрија Бевилаква (Onofrio Bevilaqua), ⁶⁶ након чега су планирали повратак у Рим.“	„Јакобити“, 19.	VIG	M51
„Султан је у писму Карлу XII предвидео да се он врати у своју државу још те зиме, док су Татари и санџак-бег Бендера требали да му обезбеде пратњу.“	„Карло XII и Порта“, 111.	VIG	M51
„У Венецији су били упознати да Порта планира да пошаље гласника у Пољску, који је требао да уговори пролаз за краља.“	„Карло XII и Порта“, 111.	VIG	M51
„Карло XII је одведен са шездесетак људи, у тврђаву Бендер, где је требао да остане, док се чекала одлука Порте о даљим мерама.“	„Карло XII и Порта“, 113.	VIG	M51
„По гласинама, Карло XII требао је да буде доведен у Солун, одакле би бродом био пребачен у неку хришћанску државу.“	„Карло XII и Порта“, 114.	VIG	M51
„Након доласка у Гдањск, требао је да се укрца на шведски брод, који ни под једним изговором није смео пристати на пољску обалу.“	„Карло XII и Порта“, 114.	VIG	M51
„Капудан-паша у пратњи амбасадора Француске, требао је да крене у Димотику.“	„Карло XII и Порта“, 116.	VIG	M51
„Сви наведени требали су да узму учешћа у пратњи Карла XII кроз Пољску.“	„Карло XII и Порта“, 118.	VIG	M51
„Zbog toga је нишки паша poslao u Beograd nekoliko službenika, који су са њима требали „да utvrde ceremonijal“ pri susretu poslanika na novoj granici (Протић 1889, 5).“	„Diplomate“, 78.	Limes	M51
„Izabrani popolani trebali su da vode računa o tome da kuće onih за које се utvrde да су oboleli од kuge буду propisno evakuisane.“	„Razvoj zdravstvene službe“, 47.	AHM	M53
„Храбак помиње да је око 10. јула требао бити у Новом на свадби своје ћерке; Исто, 105.“	„Алага Шабановић“, 163. (нап. 69)	Boka	-

ДР МАРИЈА КОЦИЋ НЕ ПОЗНАЈЕ СТРУЧНУ ТЕРМИНОЛОГИЈУ И
НАСТАВНО-НАУЧНЕ САДРЖАЈЕ ИЗ УЖЕ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ ЗА КОЈУ СЕ
БИРА У МЕРИ КОЈА ЈЕ ПОТРЕБНА ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ И КВАЛИТЕТНУ
РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ НА ФФ

Знатно већи проблем од правописних грешака представља недовољно познавање стручних термина, које др М. Коцић у својим радовима често наводи на погрешан начин. У једном броју случајева не може се искључити могућност да се ради о словним грешкама, које су у њеним објављеним текстовима веома бројне. Али одређени примери јасно сведоче не само о незнању, већ и о скромној ерудицији кандидаткиње. Ово запажање илустроваћемо с неколико реченица, у којима је др М. Коцић недвосмислено показала да не познаје значење термина – **тугра**. Ради се о једном од основних појмова из османске дипломатике, који се толико често помиње у литератури, да је нашао место и у уџбеницима за средњу школу (Слика 13). Тугра представља једну врсту личног амблема османских владара. Садржи калиграфски исписану реченицу која је увек садржавала лично име султана, име његовог оца, титуле „шах“ и „хан“ и фразу са значењем „увек победоносан“. Овај амблем исписиван је на почетку текста османских докумената, када се желело истаћи да садржина документа представља вољу султана (Слика 11).

Термином **туг** означавао је предмет – симбол власти коју је султан преносио на своје државне функционере (великог везира, кубе везире, провинцијске везире, управнике ејалета и санцака). У Османском царству *туг* је најчешће био коњски реп окачен за врх украшеног штапа (Слика 12). Број тугова који би био додељен османском функционеру, симболично је означавао његов положај у структури државне власти. Још једном напомињемо да се ова два термина толико често срећу у литератури, да сматрамо немогућим да неко ко је пажљиво прочитао барем два или три општа дела из историје Османског царства може да их помеша.

Др М. Коцић своје разумевање термина **тугра** и **туг** у својим научним радовима изражава на следећи начин:

„Sve odluke od državnog značaja morale su da nose **tug**, koji se nalazio u posedu Elmas Mehmed-paše.“

(Turska u međunarodnim odnosima, 197.)

„nišandžija (tur. nişancı) – sekretar sultanskog Divana, koji se starao za **stavljanje tuga (sultanovom monograma) na zvanična dokumenta**, kojim su oni sticali punovažnost.“

(Turska u međunarodnim odnosima, 319.)

„nišandžija (tur. nişancı) – sekretar sultanskog Divana, koji se starao za **stavljanje tuga (sultanovom monograma) na zvanična dokumenta**, kojim su oni sticali punovažnost.“

(Diplomatija u službi kapitala, 312.)

„Ферман (Ferman) - наредба султана на којој је као знак аутентичности и веродостојности био **утиснут султанов туг**.“

(„Али-паша Јањински“, 207, напомена 15)

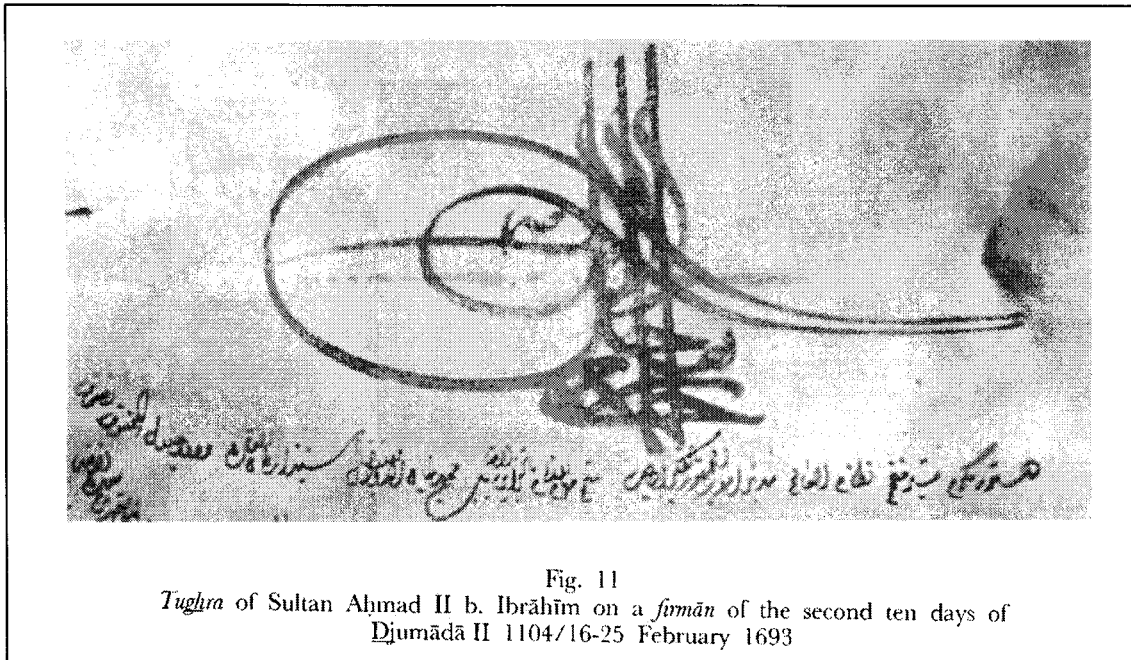
„Хатишериф (hatt-i şerif) писмена одлука која је носила **султанов туг**, као знак да ју је он одобрио. Слично значење имао је и хатихумајун (hatt-i hümayün).“

(„Алага Шабановић“, 159, напомена 44)

*

Сличан пример представља и термин **сераскер**. С обзиром да је у питању титула коју је османски владар у време рата додељивао главном заповеднику војске, јасно је да се ова реч у литератури среће веома често. Како се ради се о термину који је настао спајањем турских речи „ser“ (старешина) и „asker“ (војска), и ако се има у виду да је реч „аскер“ турцизам који је присутан у српском језику, веома је необично то што др М. Коцић – кандидат за избор у звање ванредног професора, поменути термин у својим радовима употребљава у облику **сераксер**. Да се ни овде не ради о словној грешци указује учестало понављање исте грешке у већем броју текстова (Табеле 7 и 8).

Сматрамо да наведени примери довољно илуструју запажање које смо навели у наслову ове целине образложења, али напомињемо и то да у научним радовима др М. Коцић постоји још много сличних примера непознавања основних термина и стручних појмова.

Слика 11. Тугра султана Ахмеда II (1691–1695) исписана на почетку текста једног фермана (наређења)

Слика 12. Три османска туга (Војно-историјски музеј у Бечу)

2.7. ОСМАНСКО ЦАРСТВО И ЕВРОПА (XVI–XVIII век)

Османско царство достигло је врхунац војне и политичке моћи за време владавине султана Сулејмана Величанственог (1520–1566). У том раздобљу Османлије су поразиле Угарску и освојиле највећи део њене територије. У даљем напредовању ка западу Османско царство сукобљавало се са Хабзбуршком монархијом, против које је водило више ратова. Након пораза у Бечком рату (1683–1699) Османско царство изгубило је територије у Угарској. Током XVIII века оно је све више слабило, чиме је отворено тзв. Источно питање – питање опстанка Османског царства у Европи.

Османско царство на врхунцу моћи – владавина Сулејмана I Величанственог (1520–1566)

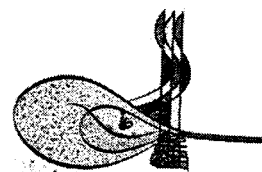
Темеље Османског царства поставила је турска династија Османлија, која је почетком XIV века ујединила турске државице – емирате на просторима Мале Азије. Током друге половине столећа Османска држава укључивала се у међусобне борбе хришћанских држава на Балканском полуострву освајајући делове њихових територија. Средином XV века, током владавине султана Мехмеда II Освајача (1451–1481), Турци су 1453. освојили Цариград, престоницу Византијског царства, а за њим и Српску деспотовину, Пелопонез, Босну, Херцеговину, а крајем XV века и Зету. Тако је Османско царство на почетку XVI века обухватало највећи део Балканског полуострва, граничећи се на северу са краљевином Угарском. До промена граница у средњој Европи и нових турских освајања дошло је двадесетих година XVI века када је на турски престо ступио султан Сулејман Величанствени.

Владавина султана Сулејмана I Величанственог представља раздобље током којег је Османско царство достигло врхунац војне снаге, привредног развоја и територијалних освајања. Султан Сулејман је током своје дуге владавине водио активну спољну политику, усмерену на освајање нових територија у Азији, Африци и Европи. Већ 1521. османске армије освојиле су Београд који је представљао важно утврђење на јужним границама угарске државе. У нов велики поход против Угарске османска војска кренула је 1526. године. У одлучној бици на Мохачком пољу угарска војска је доживела страховит пораз, а живот је изгубио и угарски краљ Лајош II. Османска војска је запосела велики део угарске територије, а истовремено је почео рат око угарског наслеђа.

Нови турски поход уследио је 1529. и био је усмерен ка Бечу. Иако опсада Беча није довела до његовог освајања, османска војска је наредних деценија запосела највеће делове некадашње Угарске: 1541. освојен је Будим, а 1551–1552. и Банат. Крајем владавине султана Сулејмана Османско царство је захватало

Кључни појмови

- Османско царство
- Хабзбуршка монархија
- Сулејман Величанствени
- Дуги рат
- Кандијски рат
- Бечки рат
- Источно питање
- Русија

Тугра – калиграфски потпис Сулејмана Величанственог

Слика 13. Страница из уџбеника за трећи разред гимназије на којој је у доњем десном углу приказана *тугра* султана Сулејмана (1520–1566)

(В. Дабих, М. Антоловић и Д. Омчикус, *Историја III: Уџбеник за трећи разред гимназије друштвено-језичког смера и општег типа*, Београд : Klett 2015, 91)

Табела 7. Примери неправилне употребе израза *сераскер* у научним радовима др М. Коцић

„In a report from October 2, 1689 it was noted that the defeat in “the first battle” (as usually cited) caused dissatisfaction of janissaries and other services, aimed at the serakser (minister of war), Receb Pasha.“	„The Loss of Niš“, 986.	M24
„In addition to serakser replacement and halted negotiations, the loss of Niš had other consequences, as well.“	„The Loss of Niš“, 989.	M24
„O njihovom dolasku Osman Jegen-paša, kome je Porta pre toga dodelila zvanje vezira i imenovala ga za seraksera vojske, dočekaо ih je i o njihovom dolasku obavestio bavarskog izbornika, od kojeg je tražio pasoš за njihovo putovanje.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 30.	M42
„Dok je princ Badenski boravio u Nišu serakser mu posla Mustafa-аgа moleći ga da mu da pasoš i pratnju da bi otišao за Beč i pridružio se ostalim Portinim izaslanicima“. ¹⁵³	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 47–48.	M42
„ Serakser vojske u Ugarskoj, koji je boravio u ovom gradu, izdvojio je за njegovu заштиту 150 vojnika.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 73.	M42
„Kako su se Albanci kod Slankamena pokazali boljim od ostalih vojnika, 390 poslata je naredba serakseru Halil-paši, koji je sa delom vojske ostao u Beogradu, da otputuje u Albaniju s velikom količinom tek iskovanog novca (guruš), radi vrbovanja najamnika.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 96.	M42
„Na Kaminjec je poslat pukovnik Samuelovic sa 1.000 vojnika, dok je odbranu organizovao serakser Mustafa-аgа, ali je prilikom pokušaja da odbrani tvrđavu zarobljen.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 156.	M42
„ Serakser je, ne znajući kako da postupi s njim, odlučio da ga zadrži u gradu pet dana i zatim ga uputio u mesto Morava (?), tri sati udaljeno od Požarevca, gde se nalazio Tekelijev logor. Ovde je ostao sedam dana, а за nje-gov prtljag je trebalo da se pobrinu serakser i Tekeli. “	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 165.	M42
„Istovremeno, u Jedrenu je veliki vezir izabran за seraksera vojske koja je kretala na Moreju.“ ⁷⁸⁰	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 180.	M42
„Halil-paša, čovek зашао u godine, određen je за seraksera i preko čауša mu je naređeno da s vojskom pređe na Negropont.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 181.	M42

Табела 8. Примери неправилне употребе израза *сераскер* у научним радовима др М. Коцић (други део)

„Porta je ranije imenovala seraksera koji je trebalo da krene na pobunjenike u Anadoliji. Međutim, on je nakon što je odbio da izvrši naredbu, pogubljen. Za novog seraksera određen je sandžak-bega Dijarbekira. ¹⁰²⁶ “	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 239.	M42
„ Serakser rešen da se suprotstavi ustanicima, krenuo je kroz teško pristupačne planine, marširajući cele noći dok nije stigao do reke Sable.“	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 240.	M42
„Sandžak-beg Dijarbekira koji je imenovan za seraksera u pohodu na Azov, kasnije je prekomandovan na ugarsko ratište. ¹⁰³⁷ “	<i>Turska u međunarodnim odnosima</i> , 243.	M42
„ Serakser vojske u Ugarskoj koji je u to vreme boravio u Beogradu, odredio mu je pratnju od 150 vojnika za put do Carigrada (PRO, SP, 97/20, 176).“	„Diplomate“, 74.	M51
„ Serakser vojske u Ugarskoj ne znajući kako da postupi sa njime (bio je zbunjen imenovanjem dvojice ambasadora od strane Londona) odlučio je da ga zadrži u gradu pet dana.“	„Diplomate“, 75.	M51
„Nakon što je stigao u Sofiju Van Hemscker je poslao poruku u Beograd serakseru Džafer-paši da otkazuje putovanje.“	„Diplomate“, 75.	M51
„Sredinom 1698. dolazi sa Krima u Beograd, gde je imenovan za seraksera , da bi početkom septembra te godine bio imenovan za muhafiza grada.“	„Diplomate“, 76.	M51
„Амбасадор Енглеске на Порти сумњао је да ће кривица за напад бити сваљена на Исмаил-пашу, сераксера ⁶⁶ војске у Бендеру. ⁶⁷ “	„Карло XII и Порта“, 114.	M51
„У Венецију је стигло писмо од 14. марта 1713. у коме је наведено да је Карло XII у то време држан као заробљеник у селу близу Једрена, у тренутку када је султан упознат са завером, на чијем су се челу налазили муфтија, ага јаничара, сераксер , санџак-бег Бендера и татарски хан, која је имала за последицу да краљ буде испоручен Русима.“	„Карло XII и Порта“, 115.	M51
„Чауш-баша, Ахмед-ага, кажњен је прогонством, док је Порта тражила и главу Исмаил-паше, сераксера војске у Бендеру.“	„Карло XII и Порта“, 116.	M51
„ Сераксеру Бендера, Исмаил-паши, наређено је да Карла XII опскрбљеног свим потребним и довољном количином новца испрати кроз Пољску.“	„Карло XII и Порта“, 117.	M51

ДР МАРИЈА КОЦИЋ НЕМА ИСКУСТВА У НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОМ
РАДУ У МЕРИ КОЈА ЈЕ ПОТРЕБНА ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ И КВАЛИТЕТНУ
РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ НА ФФ

Трећи недостатак који др М. Коцић чини некомпетентном за обављање наставних обавеза на ФФ јесте њено неискуство у научноистраживачком раду. Упркос томе што је Комисија у своме извештају више пута наглашавала да су њени научни радови засновани на архивској грађи, већ се из начина на који је она наводила сигнатуре коришћених архивских докумената види да кандидаткиња није лично боравила у већини архивских и библиотечких установа које у својим радовима помиње. То са сигурношћу можемо рећи за Аустријски државни архив у Бечу, будући да ни у једном од својих научних радова др М. Коцић није правилно навела његов званични назив. На то смо већ скренули пажњу приликом описа Сlike 1 (стр. 11), а сада ћемо појаснити у чему је проблем.

Сваки школовани историчар зна да се сигнатуре архивских докумената који су коришћени приликом израде научног рада бележе у напоменама с циљем да се резултати научног истраживања учине проверљивим. Архивске и библиотечке установе повремено спроводе мере унутрашње реорганизације и мењају називе и ознаке појединих фондова, о чему школовани историчари воде рачуна. Не само због тога да би заинтересовани читалац могао да пронађе коришћени документ, већ и зато што тачни подаци о фонду у којем се налази одговарајући документ често указују на његово порекло и квалитет информација које садржи. Стога је разумљиво то што се у својој досадашњој каријери нисмо срили са случајем да неко од наших колега у земљи или иностранству наводи сигнатуре којима су коришћени документи били означени пре сто година. Скраћеницом „К. и. К.“ – „kaiserlich und königlich“ (царски и краљевски) биле су означаване државне установе у Аустроугарској монархији (1867–1918). Када др М. Коцић у своме чланку „The Loss of Niš in 1689 and Ottoman Diplomacy“, који је објавила у престижном часопису *Теме* (категорија М24), међу изворима наводи:

„K.u.K. Haus-Hof und Staads Archiv, Vienna (HHStA):

Handschrift, pot 132, Bohum 1020, band 1 (Hs, 132/1020-1); band 2 (Hs, 132/1020-2), band 7 (Hs, 132/1020-7)“ (Слика 16),

она оставља јасан доказ, да нема никакву представу о садржају и структури фондова Аустријског државног архива у Бечу. Међутим, највише нас зачуђује немар др М. Коцић, јер је потребне информације о фонду из којег потиче грађа коју је користила могла да пронађе на веб-страници ове установе (Слика 14):

<http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?id=12112>

Да је покушала да пронађе ове информације, лако би сазнала да је назив установе *Österreichisches Staatsarchiv* (скраћено ÖStA или OeStA), а назив организационе јединице архива *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* („Породични, дворски и државни архив“; скраћено: HHStA). Да збирка из које потичу њени документи носи наслов *Handschriftensammlung* (а не „Handschrift“), а серија *Rot* („црвено“; а не „pot“). Да је стара ознака за ову групу докумената била *Böhm 1020* (а не „Bohum“ – ову реч је измислила др М. Коцић и за њу направила скраћеницу „boh.“, којој даје место и у списковима скраћеница на првим страницама својих монографија!).

Дакле, у свега три реда текста, др М. Коцић је направила чак 8 грешака, што смо приказали у Табели 9. Како се правилно наводи збирка докумената под насловом *Dispacci di Constantinopoli, 1688–1699*, приказано је на Слици 15.

*

Значај нашег запажања састоји се у томе што се од наставника који је ментор на докторским академским студијама очекује да помогне студенту приликом избора и формулисања теме његове докторске дисертације. Будући да се на Одељењу за историју од студената очекује да своју докторску дисертацију барем једним делом заснивају на необјављеној архивској грађи, подразумева се да ментор мора да има представу о садржају најважнијих архивских и библиотечких установа у којима се налази грађа за изучавање тема из његове уже научне области. Мишљења смо да др М. Коцић нема ову представу и да због тога није у стању да успешно обавља менторски рад на ФФ.

AT-OeStA/HHStA HS R 132/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11 Dispacci di Constantinopoli, 1688-1698
(Einzelstück (Aktenstück, Bild, Karte, Urkunde))

Oesterreichisches Staatsarchiv

Archivplan-Kontext

Kontext: AT-OeStA Österreichisches Staatsarchiv (Archiv (ÖStA))
AT-OeStA/HHStA Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Abteilung)
AT-OeStA/HHStA HS Handschriftensammlungen, 0800 (ca.)- (Bestandsgruppe)
AT-OeStA/HHStA HS Handschriftensammlung, -0800 (ca.) (Bestand)
AT-OeStA/HHStA HS R HS Rot, 0800- (Serie)
AT-OeStA/HHStA HS R 132/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11 Dispacci di Constantinopoli, 1688-1698
(Einzelstück (Aktenstück, Bild, Karte, Urkunde))

Angaben zur Identifikation

Signatur AT-OeStA/HHStA HS R 132/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11
Titel Dispacci di Constantinopoli
Entstehungszeitraum 1688 - 1698
Frühere Signaturen Böhm 1020
Stufe Einzelstück (Aktenstück, Bild, Karte, Urkunde)
Archivalienart Handschrift (gebunden)

Angaben zu Inhalt und Struktur

Inhalt Dispacci di Constantinopoli
Äußere Beschreibung Einband: Orig., Pergament über Papier; Goldprägung
Maße: 198 x 157
Beschreibstoff Papier

Angaben zum Umfang

Anzahl Bände 11

Angaben zur Benutzung

Reproduktion vorhanden Nicht vorhanden

Deskriptoren

Einträge: Istanbul (Ort|Türkei)

Behältnisse

Anzahl: 1

Verwandte Verzeichnungseinheiten

Verwandte Verzeichnungseinheiten: keine

Benutzung

Schutzfristende: 31.12.1728
Erforderliche Bewilligung: Keine
Physische Benützbarkeit: Uneingeschränkt
Zugänglichkeit: Öffentlich

URL für diese Verz.-Einheit

URL: <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?id=12112>

Слика 14. Основни подаци о збирци докумената „Dispacci di Constantinopoli, 1688–1698.“, преузети с веб-странице Државног архива Аустрије у Бечу

Беза: <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?id=12112>

stayed on in Constantinople as “secret correspondents.”²¹ Christoph Ignatius Quarient (von Rall), who had arrived in Constantinople in 1691 with the Habsburg envoy Luigi Ferdinando Marsigli, informed the court in Vienna that one of the interpreters, Janaki Porphyrita, a man of Greek extraction, had admitted that he was also supplying information to the king of France because “France, unlike His Imperial Majesty, was capable of rewarding faithful service.”²²

Professional skills of the interpreters

In addition to their language skills, the interpreters also needed to be erudite in order to fulfil their transimperial role. The nomenclature used in diplomatic correspondence in Constantinople was first developed at the house of the Venetian *bailo*. Later on, it was also employed by other states with legations at the Porte. Unsurprisingly, most of the technical terms were Italian.²³ The Habsburg interpreters were also proficient in the field of diplomacy. They took part in diplomatic negotiations, and occasionally one can receive insights into what they heard, for instance, in 1692, when the Shah of Persia, Safi II, sent an envoy to the Sultan. As well as describing the ceremonies, one of the interpreters recounted that a “vice-ambassador” (*viceambasciatore*) had come together with the “grand-ambassador” (*ambasciatore grande*) “because if the grand-ambassador were to die, he could assume his role.”²⁴

At first, the interpreters received no special training, for the Habsburg envoys—similarly to envoys from Venice and other European nations—employed persons who already had the necessary “expertise.” This meant that they could speak—and usually write—Ottoman Turkish and also had knowledge of Latin and other European languages. Their learning and skills were in line with the customs of the period and they had often been educated at ecclesiastical institutions. Most of the interpreters had good knowledge of the Bible and were versed in classical Latin. Concerning their biblical knowledge, we know of an interpreter who was reminded of the Apostle Paul’s letter to the Corinthians on reading a letter written by

²¹ The “secret correspondents” were representatives contracted by the Habsburg court who provided Vienna with information on Ottoman activities in return for money or other benefits. For more on this, see D. Kerekes, “Was the 16th–17th-Century Habsburg ‘Secret Correspondence’ a Secret Service?” (forthcoming).

²² ÖStA HHStA Staatenabteilungen Türkei I. Karton 162, Konv. I, f. 97^r.

²³ Rothman, “Interpreting Dragomans,” 788.

²⁴ ÖStA HHStA Handschriftensammlung R 132 (Böhm 1020). *Dispacci di Constantinopoli 1688–1698* [hereafter: Böhm 1020], Band IX, f. 75 (Mar. 1692).

Слика 15. Пример правилног навођења збирке докумената „*Dispacci di Constantinopoli 1688–1698*.“

Табела 9. Осам грешака које је др М. Коцић направила приликом навођења збирке докумената „Dispacci di Constantinopoli 1688–1698) у чланку „The Loss of Niš“ (видети Сliku 16)

	ДР М. КОЦИЋ ПИШЕ:	ПРАВИЛНО ЈЕ:
1.	-	Österreichisches Staatsarchiv (скраћено: ÖStA)
2.	К.у.К (назив архива до 1918. године)	-
3.	Haus-Hof und	Haus-, Hof- und
4.	Staads Archiv	Staatsarchiv
5.	Handschrift	Handschriftensammlung (скраћено: Hs)
6.	pot	Rot („црвено“ – назив серије)
7.	Bohum	Böhm
8.	-	Dispacci di Constantinopoli 1688–1699

<p style="text-align: center;"><i>SOURCES</i></p> <p>Public Record Office (PRO), State Papers (SP), 97/20 [Lord Chandos, Sir William Trumbull, Sir William Hussey, Lord Paget, 1684-1697].</p> <p>K.u.K. Haus-Hof und Staads Archiv, Vienna (HHStA): Handschrift, pot 132, Bohum 1020, band 1 (Hs, 132/1020-1); band 2 (Hs, 132/1020-2), band 7 (Hs, 132/1020-7).</p> <p>Staatskanzlei (Sk), Ragusa 6097/71, karton 1, convolut E (R, 6097/71, 1/E); convolut F (R, 6097/71, 1/F).</p>

Слика 16. Погрешно навођење збирке докумената „Dispacci di Constantinopoli 1688–1698) у чланку др Марије Коцић „The Loss of Niš“ (M24)

odvijala na ustaljeni način, u vreme kada se kroz autonoman položaj nad Srbijom tek ponegde, kao u Beogradu, osmanska vlast u dubokoj krizi, očuvala. Njenim iščezavanjem nestao je i ranomoderni Beograd.

Zaključak

Osmansko osvajanje nije donelo Beogradu samo novu kulturnu klimu, već je zahvaljujući svom geostrateškom položaju uvučen u komunikaciju Porte sa evropskim državama. Tokom boravka u ovom gradu diplomate su od strane vlasti imale obezbeđen stan i zaštitu. Uglavnom je sve zavisilo od karaktera misije. Pojednostavljena forma postojala je u komunikaciji sa habzburškim predstavnikom, koji je donosio danak na Portu. Međutim, kako su tokom XVII veka intenzivirani odnosi s evropskim državama, ovo je predstavljalo povod da se njihovi poslanici sve češće pojave u Beogradu. Veliki značaj u tretmanu diplomate imala je ličnost koja je zauzimala položaj smederevskog sandžak-bega (ili muhafiza), kao i drugih predstavnika gradske vlasti. Ovo s jedne strane dokazuje da protokolarizam nije potpuno bio izgrađen, a s druge, i da norme usvojene u skladu korektnih odnosa, nisu bile u pojedinim slučajevima do kraja sprovedene u praksi.

Veliki rat predstavljao je prekretnicu u osmanskoj istoriji što je najviše imalo posledica po njen način komuniciranja s ostalim državama. Ugled Beograda porastao je jer se Beč izdvojio kao jedan od centara evropske diplomatije, odakle su informacije (ne retko preko uhoda) morali pribavljati engleski i nizozemski predstavnici na Porti. S druge strane, sukob je nametnuo posebnu vrstu diplomata – medijatore, za koje je u brzom hodu stvorena i posebna procedura. Ovo je uticalo na izdavanje ceremonijala tokom njihovog dočeka. Kazivanje Vilijema Padžita u najboljem svetlu dopunjuje izveštaj Meri Montagju iz 1717. Manir koji je tih godina postao prihvaćen, ostao je na snazi sve vreme postojanja osmanskog Beograda. Sem retkih izuzetaka vlasti u Beogradu odnosile su se prema diplomatama po pravilima, koje je nalogala Porta. Ne postoje izveštaji, sem u slučaju Van Hemsckerka, koji ukazuju da su se Osmanlije prema diplomatama ponele loše, uskraćujući im ono što je po šerijatskom zakonu i kanunima trebalo da im bude obezbeđeno.

Neobjavljeni izvori:

Državni arhiv u Beču (*K.u.K Haus-Hof und Staats Archiv, Vienna*),
Handscript (Hs), pot 132, bohum 1020,
Sveska 1 (izveštaji za 1688. godinu)
Sveska 2 (izveštaji za 1689. godinu)

Слика 17. Погрешно навођење збирке докумената „Dispacci di Constantinopoli 1688–1698) у чланку др Марије Коцић „Diplomate u ranomodernom Beogradu“ (M51)

ДР МАРИЈА КОЦИЋ НЕ ВЛАДА МЕТОДОЛОГИЈОМ ИЗРАДЕ НАУЧНОГ
РАДА У МЕРИ КОЈА ЈЕ ПОТРЕБНА ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ И КВАЛИТЕТНУ
РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ НА ФФ

У историјској науци **истраживањем** се сматра поступак проналажења и критичког изучавања архивске и библиотечке грађе, ради утврђивања непознатих чињеница о одређеној теми. Да би истраживач могао да зна јесу ли чињенице које утврђује познате или нису, он мора – пре или током истраживања – да се упозна с резултатима рада истраживача који су се пре њега бавили истом или сличним темама. Тек када истраживач закључи, да нове чињенице које је утврдио значајно проширују и квалитативно мењају постојећа научна знања о истраживаној теми, он приступа осмишљавању наслова и структуре чланка у којем саопштава резултате свога рада и нова сазнања до којих је дошао истраживањем.

Др Марија Коцић изради научног рада приступа на другачији начин. Мишљења смо да кандидаткиња у изворима којима располаже најпре случајно пронађе неколико података који привуку њену пажњу, а затим без правог истраживања, па чак и без темељног упознавања с основном литературом, приступа писању рада.

Ово наше запажање покушаћемо да илуструјемо кроз анализу двају чланака др М. Коцић. Први чланак носи наслов „Јакобити у Урбину 1718. године у светлости британско-млетачких односа“, а други „*Venetia. Città Nobilissima* kao izvor za demografsku istoriju Grada Venecije“. У првом чланку осврнућемо се само на један детаљ, а други чланак ћемо детаљно анализирати. У оба случаја, показујемо да др М. Коцић не познаје и не истражује теме о којима пише, и да није оспособљена за менторски рад на ФФ.

Први чланак Комисија је у извештају оценила на следећи начин:

„(M51) **Јакобити у Урбину 1718. године у светлости британско-млетачких односа**, Војно-историјски гласник, п° 1 (2015), 9-22. Рад је заснован на изворима из Националног архива у Лондону. У намери да објасни владарске претензије „Старијег претендента“, како се наводио

у историографији, ауторка указује да је Џејмс Едвард Стјуарт био једини преживели син Чарлса II, који је рођен исте године кад је његов отац лишен власти. Одрастао је у Француској и уз подршку Луја XIV покушао 1715. да преузме власт у Великој Британији. Након претрпљеног неуспеха враћа се у Француску, која је под регентом војводом од Орлеана почела, међутим, да мења курс своје спољне политике. Ауторка објашњава да је то навело Џејмса Едварда Стјуарта да пређе у Италију, док се уздао, на основу свога верског опредељења, у заштиту Ватикана. За место боравка одабрао је Урбино. Значај „Старијег претендента“ 1718. др Коцић доводи у везу с плановима Шпаније да обнови своје присуство на Апенинском полуострву. Џејмс Батлер, други војвода од Ормонда који се издвојио као највећа подршка јакобитима, који је у то време боравио у Мадриду, захтевао је да Џејмс Едвард пређе у Шпанију. Ауторка сматра да је то Џејмса Едварда навело да напусти Италију, али и најавило нову фазу у деловању јакобитске опозиције против актуелне власти на челу с хановеранском династијом.

Као што се може приметити, Комисија у наведеној оцени није навела ниједан резултат истраживања којим је др М. Коцић проширила постојећа знања о овој теми. Комисија то није учинила, јер ни овај као ни било који други рад др М. Коцић не садржи такве резултате. У даљем тексту показате да је хеуристичка припрема кандидаткиње приликом израде овог рада обављена врло немарно.

Шест година пре него што је објављен поменути чланак, професор на Катедри за британску историју на Универзитету у Тулузу – др Едвард Корп (Edward Corp), објавио је монографију под насловом који је веома сличан наслову рада др М. Коцић – *The Jacobites at Urbino: An exiled court in transition* (New York 2009). Ауторки је ова монографија била позната и очекивало би се да се у своме раду често позивала на Корпове закључке, да је износила своје судове о њима и можда их у понечему исправљала. Међутим, др М. Коцић ову монографију у своме чланку помиње свега два пута у истом пасусу.

Пошто је читаоцима саопштила да је Џејмс Едвард дошао у Урбино 1717. године, на страни 11 наводи:

„Тај период живота Џејмса Едварда, сем понеке студије,⁷ није привукао пажњу историчара. За разлику од раздобљаведеног у Сан Жермену (Sant Germaine) у Француској, деловање јакобитске опозиције⁸ у Италији (1717–1719) остало је неистражено. Наведени период поједини научници одредили су као „транзициони“, јер тада долази до промене социјалног склопа јакобитске опозиције окупљене

око претендента у Урбину. Јакобити који су напустили Француску након смрти Луја XIV планирали су да се из Италије врате у Велику Британију након напада шпанске војске на ову државу.⁹ Из тог разлога сарадња са Шпанијом постала је од круцијалног значаја за јакобите и мерило опреза Александра Канингема, који је са положаја резидента Велике Британије у Венцији посматрао развој догађаја, настојећи да правовремено реагује.“

У напмени 7 бележи:

„⁷ Edward Corp, *The Jacobites at Urbino : An exiled court in transition*, New York, 2009. Видети рецензију ове књиге у: Micah Alpaugh, University of California at Irvine, The British Scholar Society. <http://britishscholar.org/publications/2011/08/01/august-2011-the-jacobites-at-urbino-an-exiled-court-in-transition/>“

У напмени 9:

„⁹ Corp, *The Jacobites at Urbino*, 6 и даље.“

Дакле, ауторка у целом чланку није навела ниједан податак, ниједан закључак, ниједну оцену о новој монографији која носи скоро исти наслов, као и њен чланак.

Осврнимо се сада на напомену 31, која се налази у пасусу на страни 14:

„До почетка фебруара велики снег и мећава прекинули су долазак поште у Венецију, изузев оне која је стизала из правца Трента.²⁸ Наредних неколико недеља до Канингема није стигла ниједна вест која се тичала Претендента. Након завршетка Карневала војвода од Квинсберија одлучио је да отпутује за Рим, што је учинио 3. марта 1718. године. Господа Џонстон и Линтон (Linton) намеравали су да учине исто. Они, за разлику од војводе Квинсберија, нису планирали нигде да се задржавају.²⁹ Ускоро је Џонстон напустио Венецију, али је напречац одлучио да посети Рим.³⁰ Из Рима је 5. марта Канингаму стигла вест да Претендент планира да отпутује из Урбина како би се оженио принцем од Курландије, нећаком руског цара. Наиме, посредовањем папе уговорен је брак између Џејмса Едварда и Марије Клементине (Maria Clementina), унуке пољског краља Јана III Собјеског (Jan III Sobieski, 1674-1696).^{31“} (подв. Н.И.)

Напомена 31 очигледно се односи се на склапање брака између Џејмса Едварда и Марије Клементине, а ауторка упућује читаоца на веб-сајт.

„³¹ *Scottish Memorials in Rome From the book, New Tales of Old Rome*
коришћено са вебсајта:
http://www.electricscotland.com/history/italy/scottish_memorials.htm
(14. децембар 2014).“

Као што се види, напомена не садржи податке о томе ко је аутор овог текста нити о каквом је тексту реч. Међутим, књига чији је одломак др М. Коцић пронашла на научно-популарном веб-сајту „Electric Scotland“, доступна је у целости на вези <https://archive.org/details/newtalesofoldrom00lanciala>.

Ради се о књизи Родолфа Амедео Ланчанија (Rodolfo Amedeo Lanciani, 1847–1929), која је објављена у Лондону 1901. године. Ланчани је био италијански археолог, специјализован за археологију античког Рима, а о књизи на коју упућује др М. Коцић у своме чланку он у посвети наводи следеће речи:

„*DEDICATION*

DEAR PRINCIPAL DONALDSON :

I TAKE the liberty of inscribing your name to this volume in grateful remembrance of the hospitality I have enjoyed in the University of St. Andrews, as Gilford lecturer for 1899–1900. The volume contains those parts only of my lectures which refer to recent archaeological and historical research in Rome, and which have not appeared in my previous publications.

RODOLFO LANCIANI.

ROME, July 1, 1901.

To JAMES DONALDSON, M. A., LL. D.,

Vice-Chancellor and Principal of the University of St. Andrews.“

Дакле, текст који би требало да упути читаоце на појединости о склапању брака између Џејмса Едварда и Марије Клементине 1718. године, према др М. Коцић је текст предавања које је италијански археолог држао на енглеском универзитету крајем XIX века. У исто време, монографија Едварда Корпа – *The Jacobites at Urbino*, садржи поглавље („The King’s Marriage at Montefiascone“, стр. 137–146) које је у целости посвећено закључивању овога брака.

АНАЛИЗА СТУДИЈЕ ДР МАРИЈЕ КОЦИЋ

„Venetia. Città Nobilissima“ kao izvor za demografsku istoriju grada Venecije,
Beogradski istorijski glasnik 5 (2014), 105–116.

Анализу чланка др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ започећемо подсећањем на стручну оцену, коју су о његовој научној вредности дали чланови Комисије:

„(M51) „*Venetia. Città Nobilissima*“ kao izvor za demografsku istoriju grada Venecije, *Beogradski istorijski glasnik*, 5 (2014), 105-116. студија је заснована на најзначајнијем спису Франческа Сансовина објављеном неколико деценија након његове смрти. Нарочит допринос важности његовог овог рада дао је издавач дон Мартиниони (середина 17. века) својим запажањима дописаним испод главног ауторовог текста (*Additiones*). Овај рад представља детаљну анализу броја становника по сестијерима, на које је била подељена градска територија Венеције. Др Коцић поставља паралелу њиховог броја из времена Марина Сануда (середина 15. века) и стања које је владало 1663, када је „*Venetia. Città Nobilissima*“ објављена, с намером да утврди промене у броју парохија у сваком од сестијера. Посебан квалитет истраживању даје чињеница да др Коцић анализира потребу вођења статистике рођених и умрлих, потврђујући значај црквених књига за историјску демографију. Њена анализа указала је да је око 1663. у граду Венецији живело 129.970 становника, тврдећи да је према мерилима 17. века она представљала велики град. Потом др Коцић податке које добија из дела „*Venetia. Città Nobilissima*“ пореди с раније утврђеним подацима, који с прекидима покривају период од 1634-1881, указујући да се њени резултати подударају с трендом лагане прогресије, који је опстао захваљујући приливу становника из залеђа, из Тераферме.“

У даљем тексту показатећемо следеће:

1. да ниједна од седам реченица оцене, коју су о овом чланку др Марије Коцић изrekli чланови Комисија није тачна;
2. да ни ауторка чланка ни чланови Комисије не познају извор на чијем се садржају темељи (или би требало да се темељи) оцењивана студија;
3. да др Марија Коцић не познаје основну литературу и нема основна знања о теми коју је истраживала;

4. да је публикување ове студије у часопису *Београдски историјски гласник*, који издаје Одељење за историју Филозофског факултета у Београду, нанело велику штету научном угледу факултета, одељења, одељенског часописа, као и ауторке чланка др Марије Коцић.

Прва примедба коју бисмо желели да упутимо члановима Комисије и кандидату др Марији Коцић односи се на њихову тврдњу, да је Марино Санудо стварао средином XV века. Овај исказ није истинит, будући да је поменути венецијански историчар рођен 1466, а умро 1536. године.

Друга примедба односи се на тврдњу чланова Комисије, да је најзначајнији спис Франческа Сансовина (1521–1583) – *Venetia città nobilissima et singolare* објављен неколико деценија после његове смрти. Поменути спис Сансовино је штампао за живота у Венецији 1581. године (електронско издање књиге доступно је на вези: <https://archive.org/details/venetiaticcitanobi00sans>). Овај податак не само да није познат члановима Комисије, већ ни ауторки чланка – др Марији Коцић, која у првом пасусу поменутог чланка пише:

„Frančesko Sansovino (1521–1583) bio je sin čuvenog skulptora Jakopa Sansovina, koji se doselio u Veneciju 1521. godine.¹ Njegova najznačajnija dela su *Gl' Annali overo le vite de' Principi et Signori della Casa Othomana* objavljeno 1521. godine.² Zatim, *L' Historia di Casa Orsina kao i Origine e fatti delle Famiglie Illvstri d' Italija*. U pojedinim svojim radovima Sansovino se zanima za političku praksu svoje epohe poput *Conceti Polittici*, *i Del Governo et Amministrazione di diversi regni, et Repvbliche*. Nastojanje da objedini svetsku istoriju u jedinstveni hronološki prikaz uočava se u delu *Cronologia del Mondo*. Njegovu opčinjenost gradom sv. Marka koji je odisao specifičnom urbanom fizičnomijom očituje se u delu *Venetia. Città Nobilissima*, koje je osam decenija nakon njegove smrti don Điustinijani Martinioni priredio za štampu.“ (Подв. Н.ИИ.)

M. Kocić, „Venetia. Città Nobilissima“, 105.

У напмени бр. 2 из наведеног пасуса, др Марија Коцић бележи следећи текст: „Popis dela sa izdavačima i izdanjima na kraju rada u Bibliografiji“. Издање Сансовинове књиге из 1581. године **није** наведено у *Библиографији*, као ни **друго издање** ове књиге, које је допунио и објавио Ђовани Стринга (Giovanni Stringa)

1604. године. Ова књига је доступна у електронском облику на вези: https://archive.org/details/bub_gb_quW_I_UcAEQC, а у даљем тексту ћемо показати да она има кључни значај за разумевање порекла „демографских података“, које је др Марија Коцић – према оцени чланова Комисије – „детаљно анализира“.

Треће издање Сансовинове књиге, која је извор за историјско-демографско истраживање др Марије Коцић, допунио је и објавио Ђустинијано Мартиниони (Giustiniano Martinioni) 1663. године. Ова књига је доступна у електронском облику на два везама: <https://archive.org/details/venetiacittnobi00curtgoog> и <https://archive.org/details/venetiacittnobil00sans>.

Колико год озбиљан био поменути пропуст, он не објашњава још крупнију грешку, коју је др М. Коцић направила приликом оцене вредности Сансовиновог списка за демографску историју Венеције. У својој студији др М. Коцић пише:

„Vođenje statistike rođenih i umrlih nametnulo je kao obavezne parohijske knjige, preteče današnjih matičnih knjiga rođenih i umrlih, koje su u to vreme vođene pri crkvi kojoj je vernik pripadao, odnosno u parohiji čiji je sveštenik nadzirao ceo njegov radni i reproduktivni vek. U njihovoj obaveznoj primeni presudnu ulogu imao je Tridentski koncil,²⁴ čija je jedna od odredaba predviđala i evidenciju rođenih, venčanih i umrlih od strane parohijskog sveštenika. Tokom „klasične epohe“ pojedine države nametale su ukazima vladara obavezu njihovog vođenja. Evropa time od kraja XV veka dobija novu vrstu istorijske građe, koja i pored sumnje određenih naučnih krugova u pojedinim slučajevima može dobro doći istraživaču demografske statistike. Upravo takav dodatak predstavljaju „addttiones“ ubeležene u osnovnu potku dela *Venetia. Città Nobilissima*. Don Martinioni, kome je crkvena služba predstavljala glavni preduslov da dođe do ovakvog materijala, izgleda da je kada je krenuo pripremu dela *Frančeska Sansovina za štampu*, bio potpuno svestan vrednosti ove vrste izvora.“ (подв. Н.ИИ.)

М. Кочић, „*Venetia. Città Nobilissima*“, 109.

Да је ова констатација др М. Коцић нетачна, сасвим је јасно после увида у табелу коју је ауторка израдила и приложила у својој студији (Вид. Слике 14, 15 и 16 у овом Образложењу). Из табеле се види да је број житеља у свакој од 63 парохије **заокружен**. Већина података је изражена у стотинама, а десетак у хиљадама јединица.

Табела 10. Број житеља у 13 парохија сестијера Castello према подацима из другог (1604) и трећег издања (1663) књиге Франческа Сансовина *Venetia città nobilissima et singolare*

НАЗИВ ПАРОХИЈЕ	БРОЈ ЖИТЕЉА	
	Ђ. Стринга (1604) *Наведени подаци нису познати ни др Марији Коцић ни члановима Комисије	Ђ. Мартиниони (1663) *За наведене податке др Марија Коцић и чланови Комисије тврде, да су прворазредни извор, јер су преузети из црквених матичних књига
San Pietro	8.089	8.000
San Biagio	373	350
San Martino	2.227	2.200
S. Giovanni Bragola	2.230	2.300
San Antonio	1.220	1.200
Santa Trinità	2.202	2.200
San Severo	1.340	1.300
Santa Maria Formosa	3.766	3.700
Santa Martina	2.227	2.200
San Leone	1.208	1.200
Santa Giustina	1.290	1.300
San Giovanni di Oleo	1.663	1.600
San Procolo	948	950

Будући да не постоји ни теоријска могућност да су Мартинионијеви подаци о становништву Венеције егзактни, они се због тога и не употребљавају у озбиљним демографским студијама. Др Марија Коцић је, по свој прилици, Мартинионију приписала сасвим супротну намеру од оне коју је он заиста имао. Да је ауторки било познато издање Сансовинове књиге из 1604. године, можда би уочила да је број житеља венецијанских парохија у ову књигу први унео Ђовани Стринга. Ако се упореде подаци о становништву из Стрингиног и Мартинионијевог издања, може се закључити да је Мартиниони само заокруживао бројеве из Стрингиног издања, чиме је вероватно желео да пошаље поруку својим читаоцима, да он не

располаже тачним подацима и да вредности које је забележио имају само оријентациону вредност (Вид. Табелу 10).

Следећа констатација чланова Комисије коју бисмо желели да оспоримо јесте да „овај рад представља детаљну анализу броја становника по сестијерима“. На слици број 18, приказали смо страницу из Мартинионијевог издања књиге *Venetia città nobilissima et singolare*, коју је др Марија Коцић користила као основни извор за своје историјско-демографско истраживање. Црвеном линијом означили смо податке које је др Марија Коцић с ове странице унела у своју табелу. То је податак о броју житеља парохије *San Martino* (реченица: „Sotto à questa parocchia sono anime 2200.“), назив парохије *San Giouanni Bragola* и податак о броју њених житеља (реченица: „Sotto à questa cura vi sono in circa anime 2300.“). Целокупно истраживање др Марије Коцић састоји се у томе што је она издвојила овакве податке за 63 парохије и сабрала њихове вредности. Научни метод који подразумева примену само једне математичке операције – сабирања, не може се називати „детаљном анализом“.

Не можемо да се сложимо ни с тврдњом чланова Комисије, да „др Коцић поставља паралелу“ између броја венецијанских парохија „из времена Марина Сануда (средица 15. века) и стања које је владало 1663“. Др Марија Коцић вероватно јесте имала намеру „да утврди промене у броју парохија у сваком од сестијера, али она ту намеру није остварила. Штавише, њена студија уопште не садржи податак о укупном броју парохија у Венецији нити то читалац може сам да утврди из њених противречних саопштења.

Настојећи да прикаже број парохија по сестијерима у време Марина Сануда, чије стваралаштво погрешно смешта у средину XV века, др Марија Коцић пише:

„**Kastelo** je sredinom XV veka bio najmanji sestijer Venecije koji je počinjao od sedišta Patrijarha u katedralnoj crkvi sv. Petra, osnovanoj u IX veku. On je predstavljao malo ostrvo povezano sa ostatkom grada drvenim mostom. Njemu je pripadao i Arsenal.⁸ U ovom sestijeru nalazilo se ukupno **11 parohijalnih crkava**.⁹ Drugi sestijer bio je **sv. Marko** u kome je centralno mesto zuazimala istoimena crkva, koja je ujedno važila za najznačajniju crkvu Venecije.¹⁰ U ovom sestijeru nalazio se veliki trg koji se protezao od crkve san Điminjano, a pored njega i Pjaceta, odnosno manja pijaca (trg) uz crkvu sv. Basa.¹¹ U ovom sestijeru sredinom XV veka bilo je

16 parohija. Treći sestijer sa iste strane Velikog kanala bio je **Kanaredo**, koji je ujedno bio i najveći, zahvatajući prostor od crkve san Džeremija do San Đjobe, oko 5 milja u dužini. U ovom delu Venecije sredinom XV veka bilo je **13 parohija**.¹²

Sa druge strane Velikog kanala takođe su se nalazila tri sestijera. Prvi od njih, **Santa Kroče**, u vreme Marina Sanuda imao je **10 parohijalnih crkava**. U sklopu istog sestijera nalazio se i čuveni centar staklarske proizvodnje Murano, koji je predstavljao ostrvo, čije se stanovništvo računalo u sestijer Santa Kroče.¹³ Peti sestijer bio je **San Paolo** prozvan po crkvi koja je činila njegov centar. Ovom sestijeru pripadao je i Rialto.¹⁴ Sredinom XV veka u njemu je bilo **9 parohijalnih crkava**.¹⁵ Poslednji sestijer **Dorsoduro** ime je dobio po istoimenom ostrvu koje je među prvim bilo naseljeno. Sredinom XV veka Dorsoduro je imao **11 parohijalnih crkava**, dok je ovoj urbanoj celini pripadala i čuvena Đudeka (Giudecca), koju su naseljavali Jevreji.“ (Подвлачења и подебљавања Н.ІІІ.)

M. Kocić, „Venetia. Città Nobilissima“, 105–106.

Будући да др Марија Коцић ни на једном месту у својој студији не саопштава укупан број парохија у време Марина Сануда, читалац је приморан да сам сабере изнесене податке по сестијерима (11+16+13+10+9+11=70 парохија).

Међутим, неколико страница даље, др Марија Коцић пише:

„Ukoliko se uporede podaci koje je izneo Marin Sanudo sa podacima Frančeska Sansovina izgleda da je za više od jednog veka koliko ih deli, došlo do izvesnih izmena u teritorijalnoj organizaciji Venecije. Naime, sestijer Kastelo u Sansovinovo vreme imao je 13 parohija, dok je vek ranije imao 11. Takođe je i **sestijer San Marko** za ova dva veka **uvećao broj parohija od 14 na 16. I u sestijeru Kanaredo došlo je do povećanja parohijalnih crkava od 11 na 13.** Druga tri sestijara sa suprotne strane Velikog Kanala manje su bila podložna teritorijalnoj reorganizaciji. Ovde je jedino **sestijer Santa Kroče** **uvećao broj parohija od 8 na 10.** Ostala dva zadržala su jednak broj parohijalnih crkava, otkrivajući ujedno da nisu pretrpela bitne teritorijalne promene.“ (Подвлачења и подебљавања Н.ІІІ.)

M. Kocić, „Venetia. Città Nobilissima“, 112.

Непосредно после израза „територијалне промене“, др Марија Коцић наставља започети пасус и исписује текст који нисмо у стању да коментаришемо. Свесно га наводимо да бисмо употпунили пасус, који као целина сведочи о неподобности др Марије Коцић за менторски рад и неговање научног подмлатка на нашем факултету:

„Ovde smo namerno napravili paralelu sa osnovom rada Frančeska Sansovina koja potiče iz druge polovine XVI veka, i koja predstavlja njegovo originalno delo, na koje je kasnije don Martinioni dopisao svoje „dodatke” reprezentujući stanje iz oko 1660. godine. Time se nastojalo izbeći zloupotreba podataka iznetih u delu *Venetia Città Nobilissima*, te na prave vremenske nivoe odeliti njene sastavne celine. Podela koju primenjuje Sansovino bila je prihvaćena teritorijalna podela koju su uprava i stanovnici Venecije praktikovali, a koja će ostati u upotrebi gotovo do propasti Republike (1797).“

Дакле, у двама различитим пасусима ове студије, др Марија Коцић саопштава различите податке о броју парохија у време Марина Сануда, чији рад погрешно смешта у средину XV века. Да би наш закључак био лакше уочљив, противречна саопштења др М. Коцић приказали смо и у Табели 11.

Табела 11. Промена броја парохија у Венецији према саопштењима из студије др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“

НАЗИВ СЕСТИЈЕРА	Број парохија у време М. Сануда	Промена броја парохија до времена објављивања Сансовинове књиге
Кастело	11	Повећан с 11 на 13
Св. Марко	16	Повећан с 14 на 16 (!)
Канаређо	13	Повећан с 11 на 13 (!)
Санта Кроче	10	Повећан с 8 на 10 (!)
Св. Павле	9	Без промена
Дорсодуро	11	Без промена

Наредни исказ чланова Комисије за који сматрамо да није у потпуности тачан, јесте да „др Коцић податке које добија из дела „*Venetia. Città Nobilissima*“ пореди с раније утврђеним подацима“. Исказ је делимично тачан, јер др Марија Коцић резултате својих истраживања заиста пореди с неким „раније утврђеним подацима“. Али с којим подацима? Као што се може видети из двају графикана др Марије Коцић (приложили смо их као Слике 22 и 23 у овом Образложењу), ауторка је „раније утврђене податке“ преузела из књиге Пјера Шонија (Pierre Chaunu) *Civilizacija klasične Evrope*, чији је српски превод из 1977. начињен према француском издању из 1966. године. У напомени испод једне од табела ауторка је

навела и то да „Pjer Šoni preuzima celokupnu demografsku lestvicu Venecije od Julija Beloha“. Међутим, није навела чињеницу да је Карл Јулије Белох (Karl Julius Beloch) живео од 1854. до 1929. године, што између њених и „раније утврђених података“ ствара временски јаз од најмање 85 година. Притом, треба напоменути и то да ауторка ове податке није преузела из основног текста књиге, већ из одреднице „Venecija“ у одељку **„Rečnik imena i pojmova“**.

Текст ове студије јасно показује да др Марија Коцић не само да нема јасне представе о појму и методама историјске демографије, већ и да не познаје основну литературу за тему коју истражује. Први део наше тврдње већ је илустрован исказом др Марије Коцић да бројеви 1.000, 2.000, 3.000 или 8.000 могу да буду збирни подаци из матичних књига, али сада смо у прилици да наведемо још један сличан пример из овог рада који доказује да др Марија Коцић није квалификована за менторски рад на Филозофском факултету у Београду:

„Prema istraživanju Julija Beloha (čije podatke prihvata i Pjer Šoni) **tačni podaci** u vezi sa brojem stanovnika Venecije postoje za godine: 1624., 1633. i 1642. nakon čega nastaje prekid do 1696. godine. Na ovako zasnovanom uzorku cela druga polovina XVII veka predstavlja period za koje ne postoje validni podaci. U takvim okolnostima podaci koje donosi don Martinioni za svaku gradsku parohiju predstavljaju izuzetno dragoceno sredstvo za praćenje progresije ili regresije kretanja broja njihovih stanovnika. Sa ovako „umetnutim” podatkom nesumnjivo se dobija čvrsti dokaz da je broj stanovnika Venecije tokom druge polovine XVII veka nastavio laganu progresiju. Ipak, ovde se ne radi o nikakvom demografskom napretku već o relativno sniženom prirodnom priraštaju, koji nadomešćuje broj stanovnika odnetih tokom epidemije kuge 1631. **Od 120.000 stanovnika koliko je Venecija imala 1642, do 1663. ona je uvećala broj za 9.970, a do 1696. za 3.830 stanovnika (od prethodnog popisa).** Dakle ritmika koja u širem kontekstu odražava stagnaciju celog venecijanskog društva. U ovom maniru posmatrano podaci don Martinionija samo potvrđuju ono što su do sadašnja istraživanja dokazala, pružajući ujedno potvrdu njihove verodostojnosti.“ (Подвлачења и подебљавања Н.Ш.)

М. Кочић, „Venetia. Città Nobilissima“, 113.

Као Слику 19 прилажемо једну страницу из чланка италијанског историчара Лучана Пецоло (Luciano Pezzolo) „The Venetian Economy“, који др Марија Коцић није користила у својој студији. Истина, овај прегледни чланак објављен је само годину дана пре студије др Марије Коцић, али он у напоменама садржи десетине библиографских јединица, које др Марија Коцић такође није користила у своме

раду. Ниједну од библиографских јединица, које је Пецоло навео као изворе за своју табелу др Коцић не помиње у своме раду. Из Пецолове табеле не само да се може уочити већи број хронолошких пресека у којима се приказује стање насељености у Венецији током XVI и XVII века, већ и да су све вредности које др Марија Коцић користи у својим компарацијама Пецоло даје много прецизније. За разлику од др Марије Коцић, Пецоло зна да је у науци још пре четири деценије процењено, да је око 1655. године – дакле, у другој половини XVII века – Венеција имала 158.722 становника. Разлике у подацима о насељености Венеције у XVI и XVII веку које у својим чланцима износе др Марија Коцић и др Лучано Пецоло представили смо у Табели 12. Напомињемо да су и др Марија Коцић и др Лучано Пецоло ове податке преузели из постојеће литературе.

Табела 12. Подаци о насељености Венеције у раздобљу између 1601. и 1800. године које у својим чланцима износе др Марија Коцић и др Лучано Пецоло

НАПОМЕНА: Дебљим словима означен је податак, који је у студији „Venetia. Città Nobilissima“ утврдила др Марија Коцић

Марија Коцић „Venetia. Città Nobilissima“ (2014)		Luciano Pezzolo „The Venetian Economy“ (2013)	
Година	Становника	Година	Становника
-	-	Око 1607.	188.970
1624.	143.000	1624.	141.625
1633.	98.000	1633.	102.243
1642.	120.000	1642.	120.307
-	-	Око 1655.	158.772
Око 1663.	129.970	-	-
1696.	132.600	1696.	137.867
-	-	1740.	147.470
-	-	1761.	148.576
1766.	140.000	1766.	140.256
-	-	1771.	138.700
-	-	1780.	140.286
-	-	1784.	139.095
-	-	1790.	137.603
-	-	1795.	137.240

Decimum summo armorum insignitus imperio
 Ablens, ad principatus fastigium euectus
 Viuens
 Hoc perenne grati animi monumentum
 Fieri iussit.

Sotto a questa parocchia sono anime 2200.

S. Giovanni Bragola.

Vna delle otto Chiese, edificate da S. Magno.

MA l'anno 817. la picciola Chiesa di San Giovanni in Bragola fu del tutto rifatta da Giovanni Talonico, con le piazze dinanzi, & per fianco. Si dice, che i Veneti antichi, chiamauano le piazze doue si fanno i mercati pubblici, Bragole: per cioche altre volte la piazza, ch'è dietro alla Chiesa era luogo di mercato, però la Chiesa fu detta in Bragola. Altri vogliono, che hauesse cotai nome, perche vi si pescaua, conciosia che bragolare in quei tempi significaua pescare: & altri dissero, che la Chiesa prese il cognome da vna Prouincia detta Bragola, dalla qual fu portato il corpo di San Giovanni Limosinario, al cui nome fu fabricato il Tempio. Ma in qualunque modo si sia, si conseruano in quello luogo sacro alcune reliquie di S. Giovanni Battista condotte di Leuante l'anno 992. da Domenico Badoaro Vescouo di Oliuolo. Vi giace anco il corpo di San Giovanni Limosinario, che visse l'anno 610. & fu Patriarcha di Alessandria, in vn sepolcro assai ricco fuori del Coro verso mezzo giorno. E assai notabile per pitture fatte ne i tempi nostri; conciosia che l'Altar maggiore fu opera di Gian Battista da Conigliano, doue è ritratto il bellissimo sfo della sua patria. La palletta alla destra con la resurrezione di Christo, fu fatta da Luigi Viuarino da Murano Pittor celebre nel suo secolo: & l'altare di Santo Andrea fu dipinto da Antonio suo fratello. La cappella de Nauaieri, con l'altare della Croce la lauorarono Bartolameo Viuarino, & Gian Battista da Conigliano.

A D D I T I O N E.

Oltre all'Eccellenti Pitture registrate di sopra dal Sansouino, ve ne sono altre ancora poste di poi, che non sono di minor adornamento delle prime; poiche si vede la Cena di Christo Signor Nostro con gli Apostoli in vn Quadro di mano di Paris Bordone, Pittore di gran pregio. Iacopo Palma, in due altri Quadri fece in vno Nostro Signore, che lauaua piedi a gli Apostoli, doue da professori vien molto stimato vn Seruo, che porta vn vase con bel mouimento. E nell'altro Christo condotto dinanzi a Caifasso, con San Pietro in atto di parlare con l'Ancella, che sono due singolari figure. Sopra la porta della Sagrestia, in altri due mezzani Quadri, sono dipinte la Flagellazione alla Colonna, & la Coronazione di spine di Gesù Christo, opera del spiritoso Leonarda Corona.

Sotto a questa cura vi sono in circa anime 2300.

San

Слика 18. Страница из књиге Франческа Сансовина *Venetia città nobilissima et singolare* (1663)

* Црвеном линијом означени су подаци које је др Марија Коцић користила за своје демографско-историјско истраживање (назив парохије и број житеља)

Tabela 1; Prva tri sestijera sa jedne strane Velikog kanala

I Sestier Kastelo		II Sestier San Marko		III Sestier Kanaredo	
Parohija	br. stanovnika	Parohija	br. stanovnika	Parohija	br. stanovnika
San Pietro	8.000 ²⁵	San Geminiano	1.300 ²⁶	S. Hieramia	6.600 ²⁷
San Biagio	350 ²⁸	San Moisè	3.300 ²⁹	San Marcuola	8.400 ³⁰
San Martino	2.200 ³¹	S. Maria Zebeugo	1.300 ³²	San Leonardo	500 ³³
S. Giovanni Bragola	2.300 ³⁴	San Maurizio	600 ³⁵	Santa Maria Madalena	650 ³⁶
San Antonio	1.200 ³⁷	San Vitale	1.150 ³⁸	San Marciliano	2.900 ³⁹
Santa Trinità	2.200 ⁴⁰	San Samuele	2.000 ⁴¹	Santa Fosca	900 ⁴²
San Severo	1.300 ⁴³	San Angelo	2.400 ⁴⁴	San Felice	1.200 ⁴⁵
Santa Maria Formosa	3.700 ⁴⁶	San Benedetto	700 ⁴⁷	Santa Sofia	2.000 ⁴⁸
Santa Martina	2.200 ⁴⁹	San Paterniano	800 ⁵⁰	S. Apostoli	
San Leone	1.200 ⁵¹	San Fantino	500 ⁵²	San Cantino	2.400 ⁵³

25 Sansovino 1663, 19.

26 Ibid., 112.

27 Ibid., 144.

28 Ibid., 34.

29 Ibid., 112.

30 Ibid., 145.

31 Ibid., 36.

32 Ibid., 114.

33 Ibid., 146.

34 Ibid., 36.

35 Ibid., 114.

36 Ibid., 146.

37 Ibid., 38.

38 Ibid., 115.

39 Ibid., 146.

40 Ibid., 38.

41 Ibid., 116.

42 Ibid., 146.

43 Ibid., 39.

44 Ibid., 118.

45 Ibid., 147.

46 Ibid., 40.

47 Ibid., 119.

48 Ibid., 147.

49 Ibid., 41.

50 Ibid., 119.

51 Ibid., 42.

52 Ibid., 120.

53 Ibid., 153.

Слика 19. Почетак сумарног прегледа сакупљених података из књиге Франческа Сансовина *Venetia città nobilissima et singolare* (1663) објављен у часопису *Београдски историјски гласник* (стр. 110)

* Црвеном линијом означено је непотребно оптерећивање научног апарата навођењем броја странице на којој се налази сваки поједини податак приказан у табели

MARIJA KOCIC: „Venetia. Citta' Nobilissima" kao izvor za demografsku istoriju Grada Venecije

<i>Santa Giustina</i>	1.300 ⁵⁴	<i>San Luca</i>	2.000 ⁵⁵	<i>S. Giovanni Chrisostomo</i>	900 ⁵⁶
<i>San Giovanni di Oleo</i>	1.600 ⁵⁷	<i>San Salvatore</i>	2.000 ⁵⁸		
<i>San Procolo</i>	950 ⁵⁹	<i>San Bartolomeo</i>	1.000 ⁶⁰		
		<i>San Basso</i>	400 ⁶¹		
Ukupno	28.770		19.450		29.750

Tabela 2; druga tri sestijera sa suprotne strane Velikog kanala

IV Sestier San Paolo		V Sestier Santa Croce		VI Sestier Dorsoduro	
Parohija	br. stanovnika	Parohija	br. stanovnika	Parohija	br. stanovnika
<i>San Polo</i>	2.200 ⁶²	<i>Santa Croce</i>	2.700 ⁶³	<i>San Nicolò de Mendicoli</i>	3.500 ⁶⁴
<i>San Thomaso</i>	1.100 ⁶⁵	<i>San Simeon Grande</i>	2.700 ⁶⁶	<i>San Raffaele</i>	3.200 ⁶⁷
<i>San Stino</i>	1.000 ⁶⁸	<i>San Simeone, Apostolo</i>	1.200 ⁶⁹	<i>San Basilio</i>	1.900 ⁷⁰
<i>San Agostino</i>	700 ⁷¹	<i>San Giovanni Decollato</i>	700 ⁷²	<i>Santa Magherita</i>	2.000 ⁷³
<i>San Boldo</i>	400 ⁷⁴	<i>San Iacomo dell' Orto</i>	3.000 ⁷⁵	<i>San Pantaleone</i>	3.000 ⁷⁶
<i>S. Aponale</i>	1.900 ⁷⁷	<i>San Stai</i>	1.300 ⁷⁸	<i>San Barnaba</i>	2.200 ⁷⁹

54 Ibid., 45.
55 Ibid., 121.
56 Ibid., 155.
57 Ibid., 46.
58 Ibid., 125.
59 Ibid., 46.
60 Ibid., 126.
61 Ibid., 128.
62 Ibid., 182.
63 Ibid., 201.
64 Ibid., 243.
65 Ibid., 183.
66 Ibid., 202.
67 Ibid., 244.
68 Ibid., 183.
69 Ibid., 202.
70 Ibid., 245.
71 Ibid., 184.
72 Ibid., 203.
73 Ibid., 245.
74 Ibid., 184.
75 Ibid., 203.
76 Ibid., 246.
77 Ibid., 185.
78 Ibid., 204.
79 Ibid., 247.

Слика 20. Наставак сумарног прегледа сакупљених података из књиге Франческа Сансовина *Venetia città nobilissima et singolare* (1663) објављен у часопису *Београдски историјски гласник* (стр. 111)

* Црвеном линијом означено је непотребно оптерећивање научног апарата навођењем броја странице на којој се налази сваки поједини податак приказан у табели

BIG V (2014) 105-116

San Silvestro Gervaso	1.600 ⁸⁰	Santa Maria Mater Domini	800 ⁸¹	San
	2.400 ⁸²			
San Matteo	650 ⁸³	San Cassano	2.500 ⁸⁴	S. Agnese 1.800 ⁸⁵
San Giovanni Nuovo detto di Rialto	150 ⁸⁶			San Vito 1.100 ⁸⁷
				Marci Antonij Bragadeni 2.000 ⁸⁸
				Santa Eufemija 4.300 ⁸⁹
Ukupno	9.700		14.900	27.400

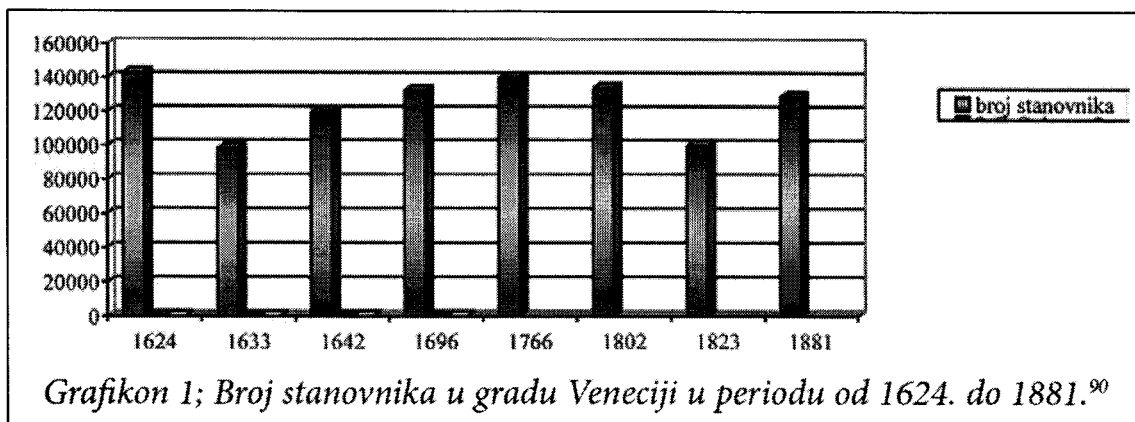
Ukoliko se uporede podaci koje je izneo Marin Sanudo sa podacima Frančeska Sansovina izgleda da je za više od jednog veka koliko ih deli, došlo do izvesnih izmena u teritorijalnoj organizaciji Venecije. Naime, sestijer Kaste-lo u Sansovinovo vreme imao je 13 parohija, dok je vek ranije imao 11. Takođe je i sestijer San Marko za ova dva veka uvećao broj parohija od 14 na 16. I u sestijeru Kanaredo došlo je do povećanja parohijalnih crkava od 11 na 13. Druga tri sestijara sa suprotne strane Velikog Kanala manje su bila podložna teritorijalnoj reorganizaciji. Ovde je jedino sestijer Santa Kroče uvećao broj parohija od 8 na 10. Ostala dva zadržala su jednak broj parohijalnih crkava, otkrivajući ujedno da nisu pretrpela bitne teritorijalne promene. Ovde smo namerno napravili paralelu sa osnovom rada Frančeska Sansovina koja potiče iz druge polovine XVI veka, i koja predstavlja njegovo originalno delo, na koje je kasnije don Martinioni dopisao svoje „dodatke“ reprezentujući stanje iz oko 1660. godine. Time se nastojalo izbeći zloupotreba podataka iznetih u delu *Venetia Città Nobilissima*, te na prave vremenske nivoe odeliti njene sastavne celine. Podela koju primenjuje Sansovino bila je prihvaćena teritorijalna podela koju su uprava i stanovnici Venecije praktikovali, a koja će ostati u upotrebi gotovo do propasti Republike (1797).

Unosi koji se pripisuju don Martinioniju mnogo su važniji sa aspekta broja stanovnika, što je izuzev nagađanja, retkost u ranomodernoj epohi. Uko-liko se zbroje podaci iz svakog sestijera u Veneciji je oko 1663. godine živelo

- 80 Ibid., 186.
- 81 Ibid., 205.
- 82 Ibid., 248.
- 83 Ibid., 186.
- 84 Ibid., 206.
- 85 Ibid., 249.
- 86 Ibid., 187.
- 87 Ibid., 249.
- 88 Ibid., 250.
- 89 Ibid., 251.

Слика 21. Завршетак сумарног прегледа сакупљених података из књиге Франческа Сансовина *Venetia città nobilissima et singolare* (1663) објављен у часопису *Београдски историјски гласник* (стр. 112)

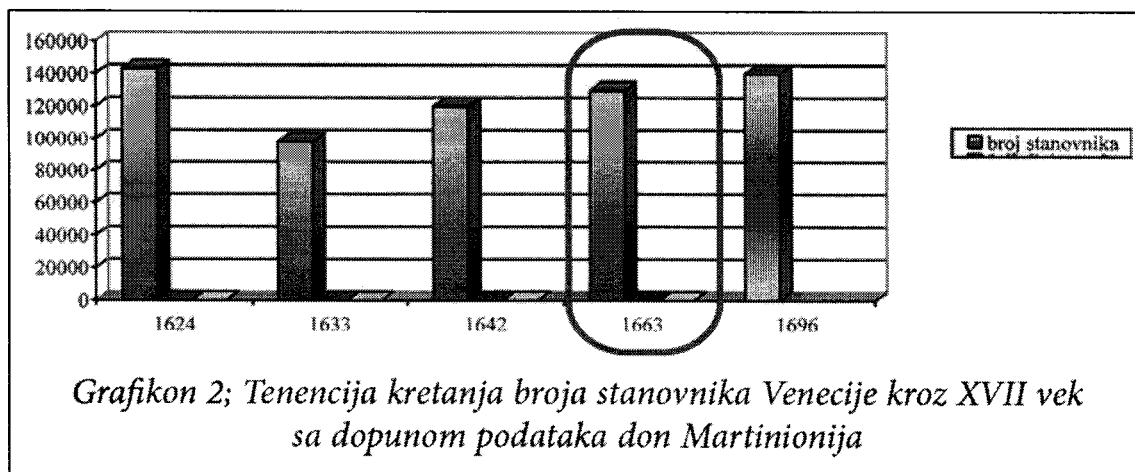
* Црвеном линијом означено је непотребно оптерећивање научног апарата навођењем броја странице на којој се налази сваки поједини податак приказан у табели

Слика 22. Графикон бр. 1 из историјско-демографске студије др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ као извор за демографску историју града Венеције“ (стр. 113)

* У напомени бр. 90, у којој др Марија Коцић појашњава наслов и садржај графикона забележен је следећи текст: „Графикон је урађен на основу података добијених из: Chaunu 1977, 596. Од значаја је да Пјер Шони преузима целокупну демографску лествицу Венеције од Јулија Белоха.“

** Карл Јулије Белох (Karl Julius Beloch) живео је од 1854. до 1929. године

Слика 23. Графикон бр. 2 из историјско-демографске студије др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ као извор за демографску историју града Венеције“ (стр. 112)

* Црвеном линијом обележен је резултат истраживања др Марије Коцић.

Table 1. Venice's population and its ranking among the largest cities in Italy and Europe. Index: mean 1540–86=100.

	Inhabitants	Index	Ranking in Italy	Ranking in Europe
1300*	110000	73	2	
1363*	65228	44		
1400*	85000	57	2	3
1509*	103500	69	2	3
1540	129971	87		
1552	158069	105		
1555	159467	106		
1563	168627	113		
1581	134871	90		
1586	148097	99		
1607*+	188970	126	2	5
1624	141625	95		
1633	102243	68		
1642	120307	80		
1655+	158772	106		
1696	137867	92	2	7
1740	147470	98		
1761	148576	99		9
1766	140256	94		
1771	138700	93		
1780	140286	94		
1784	139095	93		
1790	137603	92		
1795	137240	92	3	14

* Estimate

+ Data uncertain

Sources: Benjamin Kedar, *Merchants in Crisis. Genoese and Venetian Men of Affairs and the Fourteenth Century Depression* (New Haven, 1976), Appendix 7; Richard T. Rapp, *Industry and Economic Decline in Seventeenth-Century Venice* (Cambridge, Mass., 1976), p. 22; Daniele Beltrami, *Storia della popolazione di Venezia dalla fine del secolo XVI alla caduta della Repubblica* (Padua, 1954), p. 58; Andrea Zannini, "Un censimento inedito del primo Seicento e la crisi demografica ed economica di Venezia," *Studi veneziani* 26 (1993), 108; Paolo Malanima, "Italian Cities 1300–1800. A Quantitative Approach," *Rivista di storia economica* 14 (1998), Appendix; Jean Georgelin, *Venise au siècle des lumières* (Paris, 1978), p. 189. For comparison to other states in Europe, see Paul Bairoch, Jean Batou, and Pierre Chèvre, *La population des villes européennes de 800 à 1850* (Geneva, 1988), pp. 276–80.

These data, which should be considered as indicative of a general trend, reflect the ambiguity of Venice's economic history, an ambiguity which neither the rise and fall of a great power nor the overall stability of the population during the early modern period can explain. Certainly, the effects of the Black Death in the mid-14th century were significant, and it took several decades to recover from the demographic losses inflicted by such a catastrophe. Nevertheless, the long-term fluctuations are not

Слика 24. Табела у којој су приказани подаци о становништву Венеције у раздобљу 1300–1795, са списком релевантне литературе коју др Марија Коцић не помиње у својој студији

(Luciano Pezzolo, „The Venetian Economy“, in: Eric R. Dursteler (ed.), *A Companion to Venetian History, 1400–1797*, Leiden and Boston 2013, 255–289, наведена стр. 257)

THE 'CITY LAUDATION', a long-established genre of writing, with classical antecedents, flourished in fifteenth-century Italy. Venice lent itself well to promotional descriptions of this sort, but also inspired the praises of pious pilgrims and other impressionable travellers. It was celebrated as a miraculous city, not only because of its unique setting in water, but also because it claimed to be a holy place, under St Mark's special protection, and served, incidentally, as the port of passage for those going to Jerusalem. Pilgrims' accounts tend to be over-credulous, though some also display an eye for mundane particulars [e.g. I.2]. But pride of place has been given here to the more secular description [I.1] by the Venetian patrician Marin Sanudo (1466–1536), written in 1493 and slightly revised thereafter, part of a compilation which includes an essay on the origin of Venice, a description of its government, and pieces on miscellaneous other matters. It only survives in a later sixteenth-century copy, and the text long remained unpublished. In a tone of confident superiority, Sanudo rehearses some of the themes which modern historians have labelled 'the myth of Venice'. He virtually provides a literary equivalent to Jacopo de'Barbari's great panoramic view of the city printed in 1500 [see IX.12] and includes in his description a great number of the subjects to be explored more specifically elsewhere in this anthology; it therefore serves excellently as an introduction. It can also be read as a prototype for the historico-topographical guidebook (1581) of that prolific writer Francesco Sansovino (1521–83), son of the sculptor Jacopo Sansovino, who came to Venice in 1527. He is quoted here [I.3] on the practicalities of house-building, drainage, water supply and interior furnishing in Venice.

In contrast with these somewhat ecstatic descriptions are the observations of two foreign ambassadors from the early seventeenth century. The informative if incoherent report in the form of notes by Sir Dudley Carleton, James I's ambassador 1610–16, describes [I.4] a Venice less congenial than it appeared to his better-known predecessor and successor in that post, the antiquarian Sir Henry Wotton. If he did not subscribe here to the puritanical view of Venice as 'a foul stinking sink' of licence and immorality, as it was described by a visitor in 1589 (Wood 1940, pp. 12–13), Carleton was convinced that he was a witness to the degeneracy of the city and the decay of a once-great power. On the other hand, Spain's contemporary ambassador (1607–18) Don Alonso della Cueva,

Слика 25. Извор биографских података о Франческу Сансовину у студији „Venetia. Città Nobilissima“. D.Chambers, B.Pullan (ed.), Venice. A Documentary History 1450–1630 (Toronto 2001), 3.

I GENERAL DESCRIPTIONS

Marquis of Bedmar, stressed less the internal weaknesses of Venice than its enduring external strength, and part of his account of the city's dominions – not wholly reliable on statistical detail – is included [1.5] as a reminder that Venice had a much wider significance than as just the lagoon metropolis. Bedmar was implicated in the mysterious conspiracy of May 1618 to submit Venice to Spanish rule, by means of a Spanish–Neapolitan naval invasion, and – drawing upon a network of secret agents and informers, some of them noble, from both Venice and the mainland – he may have wished to exaggerate the value of the prize seemingly there for the taking.

BIBLIOGRAPHY On Sanudo: Sanudo ed. Fulin et al. 1879, i.e. DMS i (preface); Sanudo ed. Aricò 1980; Cazzi 1970b; Chambers 1977; Sheard 1977; Finlay 1980. On pilgrims' accounts: Faber ed. Hassler 1843–9; Wey 1850; Newett 1907; Momigliano-Lepichy 1966. On saints' cults: Tramontin et al. 1965. On Francesco Sansovino: Grendler 1969a. On building and physical conditions relating to it: Cessi and Alberti 1934; Howard 1976; MacAndrew 1980; Concina 1989. On Wotton and Carleton: DNB; Smith 1907; Lee 1966–7, 1972. On Bedmar: Chiarelli 1925. On the Spanish conspiracy: Raulich 1893; H. F. Brown 1907; Coniglio 1953. D. C.

I PRAISE OF THE CITY OF VENICE, 1493

Marin Sanudo, *Laus urbis Venetae*: BCV ms. Cicogna 969, ff. 8v–19r (Sanudo ed. Fulin 1880, pp. 28–66; Sanudo ed. Aricò 1980, pp. 20–39).

This city of Venice is a free city, a common home to all men, and it has never been subjugated by anyone, as have been all other cities. It was built by Christians, not voluntarily but out of fear, not by deliberate decision but from necessity. Moreover it was founded not by shepherds as Rome was, but by powerful and rich people, such as have ever been since that time, with their faith in Christ, an obstacle to barbarians and attackers. And, having described its origin, with God's grace I will describe its site and things worthy of record.

This city, amidst the billowing waves of the sea, stands on the crest of the main, almost like a queen restraining its force. It is situated in salt water and built there, because before there were just lagoons, and then, wanting to expand, firm ground was needed for the building of palaces and houses. These are being constructed all the time; they are built above the water by a very ingenious method of driving piles, so that the foundations are in water. Every day the tide rises and falls, but the city remains dry. At times of very low tides, it is difficult to go by boat to wherever one wants. The city is about 7 miles in circumference; it has no surrounding walls, no gates which are locked at night, no sentry keeping watch as other cities have for fear of enemies; it is so very safe at present, that no one can attack or frighten it. As another writer has said, its

Слика 26. Почетак Санудовог списка *Laus Urbis Venetae* у преводу на енглески језик. D.Chambers, B.Pullan (ed.), *Venice. A Documentary History 1450–1630* (Toronto 2001), 4.

Табела 13. Примери позивања на литературу у историјско-демографској студији др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ (први део)

РЕЧЕНИЦА/ПАСУС КОЈИ САДРЖИ НАПОМЕНУ	САДРЖАЈ НАПОМЕНЕ
Frančesko Sansovino (1521–1583) bio je sin čuvenog skulptora Jakopa Sansovina, koji se doselio u Veneciju 1521. godine. ¹	¹ Chambers – Pulan 2001, 3.
Između 900. i 1100. godine veći broj manjih urbanih jedinica na okolnim ostrvima ujedinilo se u grad Veneciju, sa centrom oko trga Rialto. ³ U tom periodu i kasnije svaka parohija predstavljala je posebno ostrvo, dok su njihov centar činile glavne „parohijalne“ crkve. ⁴ Oko 1200. godine njihov broj iznosio je 60. ⁵	³ Tradicija, međutim, kao datum osnivanja grada Venecije uzima 21. mart 421. godine, kada su iz Padove poslata 3 konzola da osnuju grad na mestu kasnijeg Rijalta i okupe okolna ostrva; <i>Venezia e le sue Lagune</i> 1847, I, 8. ⁴ Lane 1973, 11. ⁵ Lane 1973, 12.
Nije moguće tačno utvrditi kada je uvedena podela na šest sestijera (u bukvalnom prevodu „šestina“), ali je na njoj Marin Sanudo (1466–1536) ⁶ zasnovao svoj opis Venecije u delu <i>Laus Urbis Venetae</i> . Prema podacima koje on iznosi tri sestijera nalazila su se sa jedne strane Velikog kanala, a ostala tri sa druge. Sa jedne strane su bili Kastelo, Sv. Marko i Kanaređo. Ostatak Venecije podeljen je takođe na tri sestijera i to: Santa Kroče, San Paolo i Dorsoduro. ⁷	⁶ O njemu detaljnije u: Labalme – Sanguineti-White 2008, ⁷ Chambers – Pulan 2001, 7. Podaci iz navedenog dela Marina Sanuda preuzeti iz : <i>Venice. A Documentary History</i> .
Kastelo je sredinom XV veka bio najmanji sestijer Venecije koji je počinjao od sedišta Patrijarha u katedralnoj crkvi sv. Petra, osnovanoj u IX veku. On je predstavljao malo ostrvo povezano sa ostatkom grada drvenim mostom. Njemu je pripadao i Arsenal. ⁸ U ovom sestijeru nalazilo se ukupno 11 parohijalnih crkava. ⁹ Drugi sestijer bio je sv. Marko u kome je centralno mesto zauzimala istoimena crkva, koja je ujedno važila za najznačajniju crkvu Venecije. ¹⁰ U ovom sestijeru nalazio se veliki trg koji se protezao od crkve san Điminjano, a pored njega i Pjacet, odnosno manja pijaca (trg) uz crkvu sv. Basa. ¹¹ U ovom sestijeru sredinom XV veka bilo je 16 parohija. Treći sestijer sa iste strane Velikog kanala bio je Kanaređo, koji je ujedno bio i najveći, zahvatajući prostor od crkve san Džeremija do San Đjobe, oko 5 milja u dužini. U ovom delu Venecije sredinom XV veka bilo je 13 parohija. ¹²	⁸ Chambers – Pulan 2001, 8. ⁹ Chambers – Pulan 2001, 8. ¹⁰ Ova crkva važila je za „duždevu“, odnosno nju je tokom praznika i ostalih prigoda posećivao dužd; Martinelli 1705, 1. ¹¹ Chambers – Pulan 2001, 8. ¹² Chambers – Pulan 2001, 10.

Табела 14. Примери позивања на литературу у историјско-демографској студији др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ (други део)

РЕЧЕНИЦА/ПАСУС КОЈИ САДРЖИ НАПОМЕНУ	САДРЖАЈ НАПОМЕНЕ
<p>Santa Kroče, u vreme Marina Sanuda imao je 10 parohijalnih crkava. U sklopu istog sestijera nalazio se i čuveni centar staklarske proizvodnje Murano, koji je predstavljao ostrvo, čije se stanovništvo računalo u sestijer Santa Kroče.¹³ Peti sestijer bio je San Paolo prozvan po crkvi koja je činila njegov centar. Ovom sestijeru pripadao je i Rialto.¹⁴ Sredinom XV veka u njemu je bilo 9 parohijalnih crkava.¹⁵ Poslednji sestijer Dorsoduro ime je dobio po istoimenom ostrvu koje je među prvim bilo naseljeno. Sredinom XV veka Dorsoduro je imao 11 parohijalnih crkava, dok je ovoj urbanoj celini pripadala i čuvena Đudeka (Giudecca), koju su naseljavali Jevreji. Na početku ovog sestijera nalazilo se mesto u narodu određeno kao Punto (u prevodu tačka) pozicionirana tačno nasuprot crkvi sv. Marka. U ovom delu Venecije nalazila su se i skladišta robe.¹⁶</p>	¹³ Chambers – Pulan 2001, 10.
	¹⁴ Chambers – Pulan 2001, 11. U Rialto od 810. godine postaje mesto gde boravi dužd; Callicciolli 1795, III, 4
	¹⁵ Chambers – Pulan 2001, 15.
	¹⁶ Chambers – Pulan 2001, 15.
Konstatacija gospodina Vilamona data na izmaku XVI veka da je Venecija najbogatiji grad na svetu, ¹⁷ ubrzo se pokazala pre kao plod opčinjenosti znatiželjnog posmatrača, nego kao realan pokazatelj stanja u ovoj državi.	¹⁷ Les Voyages dv Sr de Villamont 1606, 135.
<p>Crna kuga dominirala je nekoliko vekova demografskim trendovima Venecije.¹⁸ Na ovo ukazuju i statistički podanci koje dobar pozanavaoc istorije Venecije Frederik Lejn iznosi. Po njemu Venecija je 1500. godine imala 120.000 stanovnika, da bi 1570. godine njihov broj narastao 190.000. U epidemijama 1575–77. i 1630–31. godine stradala je trećina njenog stanovništva.¹⁹ Pjer Šoni koji u „Civilizaciji klasične Evrope“ analizira i demografske prilike nije mogao da izostavi činjenicu da je Italija tokom XVII veka bila izložena demografskoj stagnaciji. Za Veneciju navodi da je „od svih italijanskih država najviše obolela“. On navodi da je demografski trend zadržao negativan predznak tokom celog veka, utičući na stagnaciju broja stanovnika od 15% na 12%.²⁰ Kako isti autor nastoji da dokaže Venecija je demografski pad osetila prvih godina ovog veka. U razdoblju od 1600. do 1620. godine pad broja njenih stanovnika iznosio je 23%.²¹</p>	¹⁸ Lane 1973, 18.
	¹⁹ Lane 1973, 19. O ovim naletima kuge detaljnije u: Cipolla 1973; Za kugu 1630–31. godine posebno videti izveštaj savremenika u: Tadino 1648. Zatim: Cipola 1981.
	²⁰ Chaunu 1977, 78.
	²¹ Chaunu 1977, 79.
S druge strane, pad ili porast broja stanovnika u jednoj oblasti uzrokuje niz promena. Kako Fernan Brodel u svom analitičkom maniru tvrdi „od XV do XVIII veka uz rast ili smanjivanje stanovništva menja se i sve ostalo”. ²²	²² Brodel 2007, I, 16.
U isto vreme Evropa se oslanja na matične knjige odnosno svakodnevno knjigovodstvo rođenih i umrlih, za koje Pjer Šoni smatra da je teško upotrebljivo. ²³	²³ Chaunu 1977, 162.

Табела 15. Примери позивања на литературу у историјско-демографској студији др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“ (трећи део)

РЕЧЕНИЦА/ПАСУС КОЈИ САДРЖИ НАПОМЕНУ	САДРЖАЈ НАПОМЕНЕ
Графикон 1; Број становника у граду Венеције у периоду од 1624. до 1881. ⁹⁰	⁹⁰ Графикон је урађен на основу података добијених из: Chaunu 1977, 596. Од значаја је да Пјер Шони преузима целокупну демографску лествицу Венеције од Јулија Белоха.
На Кандијски рат (1645–1669) убрзо се надoveзао Први moreјски (1684–1699), ⁹¹ који iscrпеo економску снагу државе и doveo од njenог dalјег propаdanјa.	⁹¹ Prilikama у Венеји пред почетак Првог moreјског rata videti: Коцић 2012, 25–32.
С друге стране, 1663. (на коју се односе овде презентирани подаци) за Венеји је представљала годину пуну напора и тежких искушења. Кандијски рат је већ улазио у 13. годину трајања. Сукоб који се neplanирао оduжио pretио је да лиши Венеји njenог најзначајнијег поседа на Levantu, који је podсећао на дане njene slave и napretka. Османлије су оштро наступиле шаљући нове контингенте војске на ово ostrво. Ни у Далмацији прилике нису били боље. Једину utehu представљала је чињеница да је Porta била у рату са Аустријом, због чега је највећи део својих трупа морао да пошаље у Угарску. Сви начини финансирања ратних операција били су iscrplјени, а државни фондови одавно и unapred потрошени, тако да се Senat suoчио с озбиљном кризом док су поједини кругови zagovarали бесkompromисан мир са Portom. ⁹²	⁹² Nani 1722, 475–488.

*

Др Марија Коцић не познаје основну литературу за тему коју истражује, али и литературу коју познаје најчешће користи на погрешан начин. Будући да се ради о обележју свих њених чланака и монографија, наредних неколико страна Образложења посветићемо додатном аргументовању овог запажања.

После основног текста историјско-демографске студије др Марије Коцић „*Venetia. Città Nobilissima*“, у одељку под насловом „Bibliografija“, наведене су 22 библиографске јединице, на које се ауторка позивала у своме чланку. Пошто их ауторка није делила на изворе и литературу нећемо то чинити ни ми, већ ћемо их само навести редоследом којим су објављени:

1. Sansovino, Francesco (1565): *L' Historia di Casa Orsina*. Venetia: Appresso Bernardino, & Filippo Stagnini.
2. Sansovino, Francesco (1574): *Gl' Annali overo le vite de' Principi et Signori della Casa Othomana*. Venetia: Sum Ich Georgij Werderis tein.
3. Sansovino, Francesco (1578a): *Del Governo et Amministratione di diversi regni, et Repvbliche*. Venetia: per ordine di Iacomo Sansovino.
4. Sansovino, Francesco (1578b): *Concetti Politici*. Venetia: Appresso Giovanni Antonio Bertano.
5. Sansovino, Francesco (1580): *Cronologia del Mondo*. Venetia: Nella Stamperia della Luna.
6. Sansovino, Francesco (1582): *Origine e fatti delle Famiglie Illvstri d' Italia*. Venetia: A Salicato.
7. *Les Voyages dv Sr de Villamont, divisez en trois livres* (1606). Arras: De l' Imprimerie de Guillaume de la Riuiere a l' enseigne dv Bon Pastevr.
8. Sansovino, Francesco (1663): *Venetia. Città Nobilissima, et singolare. Descrittqa in XIII Libri. Con aggiunta di tutte le Cose Notabili della stessa Città, fatte & occorse dall' Anno 1580. sino al presente 1663. da don G. Martinioni*. Venetia: Apresso Steff ano Curti.
9. Tadino, Alessandro (1648): *Raguaglio dell' origine et Giornali sucessi della Gran Peste. Contagiosa, Venefi ca, & Malefi ca seguita nella città di Milano, & suo Ducato dall' Anno 1629. sino all' Anno 1632. Con le loro successive Provisioni, & Ordini*. In Milano: Per Filippo Ghisolfi .
10. Martinelli, Domenico (1705): *Il Ritratto overo le cose più notabili di Venezia. Diviso in deu Parti. Ampliato con la relazione delle fabriche Publiche e private & altre cose più notabili successe dall' anno 1682, sino al presente 1704*. Venezia: Presso Lorenzo Bassegio.
11. Nani, Batista (1722): *Historia della Republica Veneta, [ed.] Degl' Istorici delle cose Veneziane, I quali hanno scritto per Pubblico Decreto*, Tomo Nono [II]. Venezia: Apresso in Lovisa.
12. Callicciolli, Giambattista (1795): *Delle Mamorie Venete antiche profane ed ecclesiastiche*, vol. I–V. Venezia: Appresso Domenico Fracasso, vol. III.
13. *Venezia e le sue Lagune* (1847), vol. I–II. Venezia: Nell' I. R. Privill. Stabilimento Antonelli.
14. Pullan, Brian (prir.) (1968): *Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. London: Methuen & Co Ltd.
15. Cipolla, Carlo M. (1973): *Cristofano and the Plague. A Study in the History of Public Health in Th e Age of Galileo*. Berkeley-Los Angeles: University of California Press.

16. Lane, Ch. Frederic (1973): *Venice. A Maritime Republic*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
17. Chaunu, Pierre (1977): *Civilizacija klasične Evrope*. Beograd: Jugoslavija.
18. Cipolla, Carlo M. (1981): *Fighting the Plague in Seventeenth Century Italy*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
19. Chambers, David – Pullan, Brian (prir.) (2001): *Venice. A Documentary History 1450–1630*. Toronto: Renaissance Society of America, University of Toronto Press.
20. Brodel, Fernan (2007): *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV do XVIII veka*, vol. I–III. Beograd-Novı Sad: Službeni List-Stilos.
21. Labalme, Patricia H. – Sanguineti-White, Laura (prir.) (2008): *Città Exceletissima. Selections from the Renaissance Diaries of Marin Sanudo*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
22. Коцић, Марија (2012): *Венеција и хајдуци у доба Морејског рата*, докторска дисертација. Београд: Филозофски факултет.

Дакле, ради се о 22 јединице које су публиковане у раздобљу између 1565. и 2012. године. Рукопис докторске дисертације др Марије Коцић *Венеција и хајдуци* (2012) третираћемо овом приликом као објављени рад, будући да га је ауторка објавила 2013. године. Да бисмо ову анализу учинили прегледнијом, одмах ћемо из ње искључити осам наслова. Прва јединица коју искључујемо наведена је под редним бројем 14 (Pullan, Brian (prir.) (1968)). Искључујемо је јер се не наводи ни у једној напмени. Следећа је Сансовинова *Venetia città nobilissima et singolare* (ред. бр. 8), чији је садржај ауторка представила у табелама о којима је већ било речи (Слике 19, 20 и 21 у овом Образложењу). Будући да се ради о извору, ова јединица није од значаја за нашу анализу. Шест јединица представљају списак Сансовинових штампаних дела (ред. бр. 1–6). Пошто њихов садржај није коришћен у студији, предмет наше анализе биће преосталих **14 наслова**.

Научни апарат у студији „*Venetia. Città Nobilissima*“ садржи 92 напомене. Ради лакше и прегледније анализе искључићемо њих 65. Две напомене (бр. 2 и 24) искључујемо, јер ауторка у њима не наводи литературу, већ даје читаоцу информације општег карактера. Преостале 63 напомене (25–89) нису од интереса за нашу анализу, јер ауторка у њима саопштава бројеве страница у Сансовиној књизи, где се налазе подаци о броју житеља појединих парохија (Слике 19, 20 и 21). Предмет наше анализе биће преосталих **25 напомена** (Табеле 13, 14 и 15).

Поћи ћемо од напомена бр. 1, 7–9, 11–16, у којима се ауторка позива на садржај књиге D.Chambers, B.Pullan (ed.), *Venice. A Documentary History 1450–1630* (Toronto 2001). Иако би недовољно упућени читаоци на основу наслова ове књиге могли да претпоставе да је реч о неком новијем прегледу млетачке историје, ради се у ствари о другом од два основна извора за демографско истраживање др Марије Коцић. У питању је збирка одабраних извора, који су преведени с италијанског на енглески језик. Први текст у овој збирци под насловом „Praise of the City of Venice, 1493“ је превод Санудовог списка *Laus Urbis Venetae* на енглески језик. Другим речима, **један од основних извора ауторка није користила на језику на којем је извор написан, већ у енглеском преводу**. На нашем факултету се студентима прве године основних студија историје скреће пажња на предмету *Увод у историјске студије*, да је овакав поступак у историјској науци недопустив. Пропуст др Марије Коцић још је теже схватљив, ако се има у виду да је Санудов спис *Laus Urbis Venetae* доступан у електронском облику на вези: <http://bsa.ve.ismar.cnr.it/fedora/repository/ismarbsa:ve00649-0017>.

И садржај напомене 1 је значајан као аргумент да др Марије Коцић није спремна за менторски рад на Филозофском факултету у Београду. Иако је Франческо Сансовино једна од главних личности у њеном раду, др Марија Коцић није умела да наведе ниједну научну биографију или лексикографску одредницу о овој значајној личности из историје Венеције. Уместо тога, она је биографске податке о њему преузела из кратког увода у прво поглавље књиге *Venice. A Documentary History 1450–1630*, где се о Сансовину говори дословно у пет редака. Није без значаја приметити, да чак ни ових пет редака др Марија Коцић није коректно пренела у напомену 1, будући да у извору њених информација не пише да се Франческов отац у Венецију доселио 1521, већ 1527. године (вид. Сlike 25 и 26). Библиографски подаци о Франческу Сансовину могли су се, између осталог наћи и у монографији италијанске историчарке Елене Боноре *Ricerche su Francesco Sansovino: imprenditore, librario e letterato* (Venice, 1994), која је доступна на вези: https://www.academia.edu/8841115/Ricerche_su_Francesco_Sansovino_imprenditore_librario_e_letterato_Venezia_Istituto_Veneto_di_Sienze_Lettere_ed_Arti_1994.

О Марину Сануду ауторка не даје никакве биографске податке, изузев године рођења и смрти, па је тим теже разумети због чега је више пута понављала да се Санудови подаци односе на средину XV века. У напмени 6, ауторка је читаоце упутила на књигу P.H.Labalme, W.L.Sanguineti (ed.), *Città Exceletissima. Selections from the Renaissance Diaries of Marin Sanudo* (Baltimore 2008).

Преостало нам је још **12 наслова** и **14 напомена**, а још увек нисмо наишли на историографски рад, који се непосредно тиче основне теме чланка „*Venetia. Città Nobilissima*“.

Сада ћемо се ослободити још четири напомене (3, 10, 17 и 92) и шест наслова, који немају непосредне везе с основном темом рада. Напомену бр. 10 ауторка је искористила да би поткрепила саопштење **Доменика Мартинелија** (издање из 1705), да је дужд посећивао катедралну цркву св. Марка у време празника. Напомену 17 да би поткрепила саопштење „**господина Виламона**“ (издање из 1606), који је на „измаку XVI века“ рекао „да је Венеција најбогатији град на свету“, док **Ћамбатисту Каличолија** (издање из 1795) помиње само због саопштења да је дужд од 810. године боравио на Риалту. У напмени 3 ауторка саопштава да је по традицији Венеција основана 21. марта 421. године и позива се на књигу *Venezia e le sue Lagune* из 1847. године. Дакле, ниједна од напомена се не односи на основну тему чланка.

Извесну, мада тешко препознатљиву везу с темом има напомена 92 у којој ауторка своја уопштена размишљања о политичком и економском положају Венеције 1633. године повезује с историјским списом **Батисте Нанија** (издање из 1722), а с темом је повезан и спис **Алесандра Тадина** (издање из 1648) на кога ауторка упућује читаоца ради информисања о епидемији куге из 1630–1631. године. Напомињемо да из ова два списка ауторка не наводи ни један конкретан податак у основном тексту. Такође, ни један од шест наведених наслова не може се сматрати новијим историографским радом, односно литературом у правом смислу речи. Преосталих **6 наслова** који се наводе у **10 напомена**, могу се сматрати литературом у правом смислу речи. За разумевање научног метода др Марије Коцић биће посебно занимљиво размотрити на који начин она користи ову врсту текстова.

Поћи ћемо од књиге Фернана Бродела *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV do XVIII veka*, I–III (Beograd – Novi Sad 2007). Из овог капиталног трокњижја, које др Марија Коцић неретко помиње у својим радовима, употребљена је само Броделова мисао, да се у раздобљу од XV до XVIII века „уз раст или смањење становништва мења и све остало”. И то је све од Бродела. Остало нам је још **5 наслова и 9 напомена**.

У три напомене (4, 5 и 18) др Марија Коцић своја саопштења поткрепљује ауторитетом Фредерика Лејна и његовом књигом: *Venice. A Maritime Republic* (Baltimore 1973). У свим трима напоменама ауторка наводи странице из поглавља, које носи наслов *Introductory II*. Напоменама 4 и 5 поново поткрепљује опште констатације које се односе на раздобље X–XII века, и оне се не тичу теме чланка. Напоменом 18 оправдава општу констатацију „Crna kuga dominirala je nekoliko vekova demografskim trendovima Venecije“. Тек у напмени 19 др Марија Коцић **преузима од Лејна неколико бројки које се тичу теме**, али их не користи у анализи:

„Crna kuga dominirala je nekoliko vekova demografskim trendovima Venecije.¹⁸ Na ovo ukazuju i statistički podanci koje dobar pozanavaoc istorije Venecije Frederik Lejn iznosi. Po njemu Venecija je 1500. godine imala 120.000 stanovnika, da bi 1570. godine njihov broj narastao 190.000. U epidemijama 1575–77. i 1630–31. godine stradala je trećina njenog stanovništva.¹⁹“

M. Kocić, „Venetia. Città Nobilissima“, 108.

Све податке из овог пасуса др Марија Коцић је преузела од Ф. Лејна, мада у напмени 19 помиње још два наслова, која заправо није користила: С. М. Cipolla, *Cristofano and the Plague. A Study in the History of Public Health in The Age of Galileo* (Berkeley-Los Angeles 1973) и С. М. Cipolla, *Fighting the Plague in Seventeenth Century Italy* (Wisconsin 1981).

„The Black Death dominated several centuries of Venetian demographic history. [...] In 1500, the population was about 120,000. During the following seventy relatively healthy years, the population within the city grew to nearly 190,000, a figure never exceeded for the same area. Then in 1575-77 and 1630-31, two severe epidemics, each killing about one-third of the population, were followed by quickbut only partial recoveries. “

F. Lane, *Venice. A Maritime Republic*, 18–19.

Будући да се ни Ф. Лејн ни К. Чипола више не помињу у раду др Марије Коцић, можемо да закључимо да су нам за анализу преостала још свега **2 наслова и 5 напомена**. У четири напомене др М. Коцић наводи исто толико страница из књиге Пјера Шонија. Ове четири странице су једини извор „раније утврђених података“ које кандидаткиња пореди с резултатима свога истраживања, из чега се закључује да се они подударају „с трендом лагане прогресије, који је опстао захваљујући приливу становника из залеђа, из Тераферме“. У последњој напмени наводи сопствену књигу – у то време још необјављену докторску дисертацију, као једини извор информација о приликама у Венецији пред почетак Морејског рата.

*

На крају бисмо напоменули, да је у време објављивања ове демографске студије главни уредник часописа *Београдски историјски гласник* био проф. др Никола Самарцић, а извршни уредник проф. др Синиша Мишић, који тренутно обавља и дужност управника *Центра за историјску географију и историјску демографију* (ЦИГИД) на Одељењу за историју ФФ.

У Београду, 4. јула 2016.

Доц. др Небојша Шулетић